

*A magyar falu népével
— a nemzeti öncélúságért!*

LAURENTZY VILMOS dr.:
ÚJ MAGYAR
ISKOLAPOLITIKA

„Magyar faji sajátosságokban gyökerező keresztény erkölcsön és világnézetén felépülő nemzeti kultúrát akarunk.”

„Nem ismerjük el a magas kultúra és népművelődés között mesterségesen támasztott ellentét jogosultságát és a magyar nemzeti művelődés egysége és teljessége érdekében egyaránt fontos feladatunknak tartjuk magas kultúránk színvonalon tartását és népkultúránk hatványozott fejlesztését.”

„Szervezeti hibában szenvedő intézményeket az okszerű racionalizálás és a szakszerűség követelményeinek megfelelően kívánjuk átszervezni.”

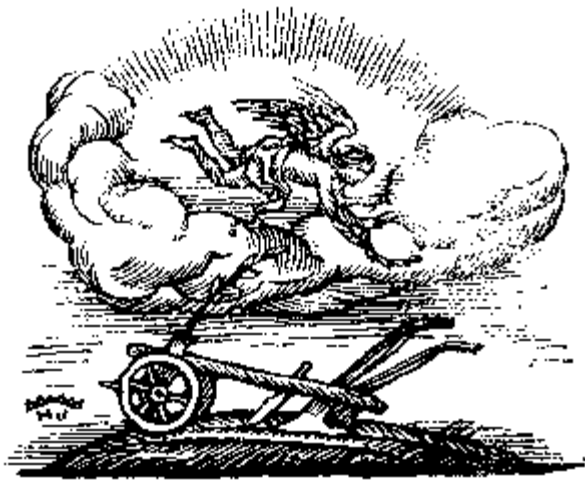
„A nép széles rétegeinek művelését és nemzeti nevelését erőteljes közművelődési politikával kívánjuk előmozdítani”

„A középfokú közoktatás terén előkészíteni kívánjuk az általános műveltséget adó középiskolák és az ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági szakoktatás szerves összeműködésén alapuló középiskolai reformot. A gyakorlati irányú középiskola-típusban különös nyomatékkal kívánjuk a mezőgazdaság szempontjait érvényesíteni.”

*Nemzeti munkaterv, X,
Kultúrpolitika: 83, 85, 87, 90. 91,*

LAURENTZY VILMOS DR.

ÚJ MAGYAR ISKOLAPOLITIKA

A gazdasági szakoktatás főbb kérdései:

Észszerű magyar iskolapolitika.

A gazdasági szakoktatás észszerűsítése általában.

A mezőgazdasági oktatás.

A kereskedelmi oktatás.

Az ipari oktatás.

KIRÁLYI MAGYAR EGYTEMI NYOMDA BUDAPEST

ÁRA: 1.20 P.

ÉSZSZERŰ MAGYAR ISKOLAPOLITIKA

I.

A mindnyájunk által várva-várt újjáépítés nagy munkájának elindításánál, sok más életbevágó probléma mellett, előtérbe lépett az új magyar lélek megalkotásának történelmi gondolata is. Kitermelése annak a gondolat- és érzésbeli tömegnek, ami nélkül nincs nemzeti öntudat, de nem lehet történelmi öncélúság sem.

Ezt az óhajtott új magyar lelket azonban csak helyes, céltudatos neveléssel és tanítással lehet elérni.

Minden nemzetnek mindig olyan volt a sorsa, mint aminő volt iskolapolitikája. A nemzetek azokon keresztül tudták akaratuknak bélyegét az államkormányzásra rányomni és a lakosságot célkitűzésük irányába cselekvésre ösztönözni. Nagy történelmi áthelyeződések alkalmával azért tapasztalható mindig az a törvényszerű jelenség, hogy a hatalomra jutni akarók már jó előre a nevelés irányítását szerzik meg maguk számára. A hatalomra jutottak pedig legelőször is az iskolát foglalják le és alakítják át a saját eszmekörük részére. Jól tudják ugyanis, hogy a lelkeket a jelen és a közel jövő biztosítására, hatalmuk megtartására és továbbfejlesztésének céljaira csak előrelátó iskolapolitika segítségével nyerhetik meg és használhatják fel.

Számunkra azonban csak oly iskolapolitikának van történelmi értéke, amely a nemzeti gondolaton és nemzeti erkölcsön épül fel. Tehát az elérendő végső cél nem lehet más, mint: a nemzeti eszmény. Bár minden idegen és modern haladási eredményt fel akarunk használni, mégis csak az lehet a célja az igazán magyar művelődési politikának, hogy mindazt, ami idegen, átvezessük a nemzeti gondolat és érzés titokzatos útjain, átszűrjük azt a magyar lélek idegrendszerén és aztán mint a magyar lelkeség sajátja termékét adjuk át saját és az eljövendő nemzedéknek.

A magyar nevelés pedagógiai alapelve sem lehet más, mint a már általános érvényűvé vált axiómák. Tehát a gyermeket először emberré kell nevelnünk, az általánosan képző tanítási anyag segítségével. Aztán sajátosan magyar emberré átalakítani, a kifejezetten nemzeti tárgyakon keresztül. Végül valamely szakmában különlegesen jártas és képzett magyar szakemberré kifejleszteni, a különleges szakismeretek elsajátíttatásán át. Az általános nevelés megakadályozza a magyart az általános haladástól való elmaradásban. A nemzeti nevelés biztosítékot nyújt a nemzethűség és állam-

biztonság szempontjából. A szaknevelés pedig módot ad arra, hogy a mai életnek ezerszerű vonatkozásaiban mindenki oda kerüljön, hol az ő szaktudására a legnagyobb szükség van.

Az egyes korszakoknak oly nevet szoktak adni, ami vissza-tükröztesse annak sajátos jellegét. Ha a ma idejét akarnók találóan elnevezni, akkor legjobban az felelne meg, ha azt a szervezkedés korszakának hívnák. Mindenütt összeteszük az erőket, hogy aztán azokat a legégszerűbben használják fel a kitűzött célnak elérésére. A nagy politikai, társadalmi és gazdasági munkaegyesítés és munkamegosztás komplikált folyamatának forrongó, alaktalan káoszából termelődnek ki a teremtő erők és ezeken át az alkotó és fenntartó szervezetek. A köztudat már visszautasíthatatlanul megállapította azt, hogy a jobban megszervezettség a siker, de a biztos győzelem a legjobban megszervezettségé. Azé, amely az erők legjobb kihasználásával legolcsóbban, legrövidebb idő alatt a legértékesebb eredményt éri el.

A gazdasági életben e tekintetben már jelentős sikereket érték el. A megszervezés tana ma már magasrendű tudománnyá lett, amelyben a technikai ügyeskedés mellett a logikának és éles ítélőképességnek is; nagy szerep jut. A kereskedelmi, ipari és pénzügytechnikai üzemeknek modern megszervezésében gyakran meglepőek az eredmények. E sikerek aztán arra ösztönözték az embereket, hogy nemcsak a magángazdaságok közigazgatásában teremtsenek mind modernebb: rendszereket, hanem a közületi, tehát városi, vármegyei, sőt az állami közigazgatásban is. Ennek folyománya gyanánt jelent meg aztán a racionalizálási rendelet, amely az államélet közkormányzásának minden vonatkozásában egyszerűsítést és észszerű eljárásokat akar meghonosítani. Mindez azonban nem történhetik meg oly könnyen, mint egy-egy különálló vállalatnál, mert tekintetbe kell venni az államgépezet sajátos szerkezetét. Speciális hivatását, összefüggéseit minden más funkciókkal. A reformoknak tehát olyanoknak kell lenniök, hogy azok a legkülönbözőbb szerveknek kölcsönös együttműködését meg ne bénítsák.

Ez irányú törekvéseknél is azt látjuk, hogy az általános fejlődés lelki és szervezeti hatásának eredménye gyanánt a tudat alatt lappangó gondolatok és érzések fokozatosan tudatossá válnak. i] tudatosság formát keres és pedig a gyakorlati megvalósulás irányában. Ily módon aztán megszületnek a közéleti jelszavak, melyek céljaik elérésére a legmegfelelőbb rendszer kitermelésére törekszenek. Oly intézkedéseket és intézményeket igyekeznek létrehozni, amiken át e tudatosított gondolatok és érzések gyakorlati formákat ölthessenek.

Ilyen, gyakorlati megvalósulást kereső, nagyon aktuális jelszó lett a szervezkedés mellett a racionalizálás is. Mögötte hosszú idők felhalmozott és nem teljesített kívánságainak egész tömege van. Égető problémák, amiket a köztudat számára Örrfy Imre képviselő vetett fel. A racionalizálás az ő kiváló kezdeményezésére kormány-

programmá is lett. Az így felszabadított, sőt kormányhatóságilag elrendelt kritikai tevékenység aztán kiterjedt az állami és más közhatósági területekre is. Tehát a közoktatásra és benne a gazdasági szakoktatásra is.

Az észszerűsítés gondolata első tekintetre technikai és adminisztratív jellegűnek látszik csupán. Pedig a racionalizálásban nemcsak a szervezetek anyagi és technikai körülményeinek észszerű elrendezéséről van szó, hanem azokról is, kik e szervezetekben működnek. Tehát emberi és szociális viszonyokról, lelkiekről is.

Hiszen e technikai keretek élő valósággá csak az ember által válnak. Lelki mozzanatok nélkül a legraffináltabb elmeállal megalkotott észszerűsítés sem fog célhoz vezetni. Jöhetnek létre ugyan rideg szervezeti intézkedések, hatalmi akaratnyilvánítások, de azokból arra való képesség, hivatali és közéleti hűség, szilárd kötelességteljesítés nélkül, produktív élet nem lesz soha.

A legfőbb irányelvekre vonatkozólag Örfly Imrének következő öorait idézem: „Nem elégedhetünk meg az újítások megfelelő szabályokba foglalásával, hanem gondoskodnunk kell arról is, tiogy az azokba öntött gondolatokat végig is vigyük a szerfelett differenciálódott igazgatás hajszálerein, egészen az élet magjáig. Ezalatt nem tisztán az irodai munka mechanikai javítását értjük, hanem az érdemleges elintézés racionalizálását. Mindennek elengedhetetlen előfeltételei vannak. Biztosítani kell a reform keresztülvitelére hivatott tisztviselői kar munkakedvét, ekkor nemcsak anyagi, hanem erkölcsi eszközökre gondolok. Boldog lennék, ha a közigazgatási élet elméleti és gyakorlati művelői mentől előbb és mentől nagyobb erővel vetnék magukat ezekre a kérdésekre, mert nagyon megkönnyítenék nekünk, politikusoknak, a ránk háruló munkát.”¹

E sorok világosan megjelölik nemcsak a reform szükségességét, hanem annak módját is, léhát nemcsak a mechanikus, technikai, adminisztratív szempontokat keli tekintetbe vennünk, hanem ki kell terjeszkednünk a hivatali funkciók nyomán felmerülő lelki és szociális szempontokra is. Épp ezért a kifejezetten szervezeti kérdések mellett, leszek bátor én is a személyi és anyagi problémákra kitérni.

Ha racionalizálásnak tervszerű és gyakorlati végrehajtására gondolunk, akkor részletesen meg kell vizsgálnunk azt a területet,

¹ Örfly: A közigazgatási reform. Magyar Szemle, 1930 február. Azóta a közigazgatási reform valóságos tudománnyá lett. Ennek imponáló eredménye a Magyary Zoltán és kiváló munkatársai által megírt hatalmas nagy munka. Ez az első kísérlet arra, hogy közkormányzásunk tényleges állapotáról hű képet vázoljanak fel és keressék azokat a megoldásokat, mik az egység, az egyszerűség, az olcsóság, a gyorsaság szempontjából tekintetbe jöhetnek. A nagyszabású és értékes munka természetszerűen nem találkozott osztatlan tetszéssel. Hiszen minden változtatás a jelen viszonyokon akaratlanul, minden célszerűség nélkül, a legobjektívabb bírálat alkalmazásával is, sok kari és személyi érdeket érint.

melyen azt végrehajtani akarjuk. Tehát meg kell rajzolnunk részletesen a mai állapotoknak hű képét. Csak a körülmények szakszerű ismeretével állapíthatjuk meg azokat a módokat, eszközöket és eljárásokat, amikkel az észszerűsítésnek legtermészetesebb követelményeit ki lehet elégíteni. A leegyszerűsítés által megteremteni legjobb és legolcsóbb funkcionálását az intézményeknek. Ezért az összes iskolafajtákat, közoktatásügyi adminisztratív intézményeket, a velük kapcsolatos személyi és anyagi vonatkozásokat egy közös szervezeti keretbe igyekszem beleilleszteni, hogy közoktatásunknak mai állapotát rendszeresen végigtanulmányozhassuk.

Ez annyiban önkényes eljárás, mert a legkülönbözőbb iskolafajták a legkülönbözőbb időkben és alkalmakkor jöttek létre, nem pedig előre megtervezett munkaprogramul alapján. Nem előre megállapított céltudatos tervszerűségnek történelmi eredményeképpen. Mindennek ellenére a fejlődés természetes menete idővel pótolta az észlelt hiányokat és így talán minden erőltetés nélkül meg lehet rajzolni alant következő szintézisét közoktatásügyi intézményeinknek. Ha rendszerezés céljával az egyes iskolafajtákat ebbe az összefüggésbe besorozzuk és mindeniket fajtája szerint egyesítve, illetve elválasztva osztjuk be a maga helyére, akkor azonnal kitűnnek a hiányok és a visszasságok. Így módjában lesz a helyes judíciumnak és a logikus megszervező érzéknek arra, hogy megállapítsa mi lesz a teendő a modern racionalizálási eredmények elérésére.

Ez összeállítás magában foglalja tehát az összes iskolafajtákat, tanügyi adminisztratív szerveinket, e foglalkozási ágakban működőknek személyi és anyagi viszonyait. Igyekezve lehetőleg hű és egységes képét adni a széttagoaltságban levő állapotoknak. Egyben megjelöli minden szükséges alkalommal a köztudatban felmerült és gyakran igen éles vitákat előidéző problémákat. Majd felsorolja a hibák kiküszöbölésének lehetséges és valószínű módjait. Ezekben a megjegyzésekben, tekintet nélkül arra, hogy minő kari és személyi érdeket érintenek azok, mindenütt csak két szempont fog érvényesülni: a nemzeti öncélúság által követelt népi politikának gondolata és a modern racionalizálásnak követelménye.

Mai iskolarendszereinknek képét tehát a következőkben rajzolhatjuk meg.

A.

Az általánosan művelő oktatási rendszer.

Az idetartozó oktatási szervek elméleti ismeretek közlésére vannak hivatva, hogy végül is a legmagasabb tudományosságra készítsenek elő.

1. Elemi oktatás.

Az *elemi iskola* a nép legszélesebb rétegeinek érdekeit van hivatva kielégíteni. Miután pedig népünk nagy többsége földműves, tehát az eleminek úgy a szorgalmi idő, valamint a tanítási

anyag, de a módszer tekintetében is az agrárélet sajátos követelményeihez kell igazodnia. Városokban, tehát ipari és kereskedelmi környezetben természetesen annak a jellegnek kell döntőnek lennie. Tehát a logikus elgondolás az volna, hogy két elemi típus[^] illetve tanmenet terveztessek meg és pedig egy a falu és egy a város számára. A 8 osztályos elemi iskola gondolata a külfölddel szemben nagy művelődési eredmény volt. Fájdalom azonban, a mai és még sokáig tartó nehéz viszonyaink közepette a fenntartó testületek azt megvalósítani nem tudják. Azért mégis jó volna pedagógiai kísérletül a levonható eredmények szempontjából, ha egypár ily iskolát lehetőleg legtökéletesebben kifejlesztene.

2. Középfokú oktatás.

Mai középiskoláink a *gimnázium*, a *reál*gimnázium és a *reál*. Ezek ellen azonban, bár az időnként jelentkezett szükségérzet követelményeiből születtek meg, mégis annyi kritika és kívánság merült fel, hogy legalább is az elméleti cél és a gyakorlati végrehajtások tekintetéből összhangot kellene köztük teremteni. Miután a középiskola, mint oktatásügyünknek történelmileg kifejlődött gerince, igen sok szülőt és tanulót és különösen pedig a magyar középosztályt érdeklő közletről, elhatározó lépéseknek kellene történniök azoknak megreformálása érdekében. Újabban oly tervek merültek fel, hogy azt mind gyakorlatiasabbá tegyék. Ezzel ellentétben meg az az óhaj, tartsák meg azt tudományos és elméleti iskolának. Mások azt kívánják, hogy a három fajta egységesítsék a 4 alsó osztályban és így szolgáljon az még a gyakorlati célokra nevelő iskoláknak is alsó tagozatul. Csak az egységes 4 osztályos alsó tagozat után ágazzék aztán el a kívánt célkitűzések felé. Bármily irány lépjen is e tervek közül előtérbe, a reformnak főbb problémái lesznek: a latin nyelvnek és az idegen nyelveknek tanítása. Mellette pedig a technikai, közgazdasági és szociológiai szempontoknak lehető érvényesítése.

8. Főiskolai oktatás.

A főiskoláknál a *jogakadémiák* kérdése vált aktuálissá. Ezeket történelmi és helyi körülmények hozták létre és pedig mint kiegészítőit az egyetemi jogi oktatásnak. Most, hogy területünkhöz képest sok egyetemünk van, felmerült államháztartási okokból az akadémiák megszüntetésének kérdése. Itt azonban nagy probléma az, hogy az egyházak történelmi jogait lehet-e, avagy szabad-e érinteni?

Szépművészeti és *színművészeti főiskoláinkkal* szemben az a követelmény, hogy azok legyenek ugyan modernek, de ne legyenek a nemzeti gondolattal szemben árulómódon idegenimádók.

A *testnevelési főiskola* neveljen testi, de szellemi munkabírára is.

Az *elemi tanítóképző* és *óvónőképző* tartsa szem előtt, hogy túlnyomóan a falu és tanya számára nevel. Olyanokat tehát, kik e környezetben szívesen dolgozzanak. Ezért a magas elméleti képzés kívánsága, tehát érettségi után kétéves akadémiai képzés tanítóinkat messze elvonná eredeti hivatásától, a falu lelkétől. Félni lehet, hogy mégis oda lévén kényszerítve, magasabb képzettségének felfelé ösztönző hatása alatt, megtelnék lelkük szociális békétlenséggel. Az ily magasabb képeztést nyert tanerők természetesen magasabb illetményeket is kívánnának, mit a magyar állam belátható időig kielégíteni úgysem tudna.

A *középiskolai* és *polgári tanárképzésben* nagyobb befolyást kellene engedni a gyakorlati szempontoknak. Ez csak úgy volna elérhető, ha az intézmények célkitűzéseit teljesen a való élethez hoznák közelebb. Nehogy az életbe kikerülő tanító Istenadta természetes jó ösztönére legyen bízva, hanem inkább a helyes érzékkel megadott gyakorlati kitanításokra.

4. Egyetemi oktatás.

A tudományos nevelésnek legfelsőbb fórumai az *egyetemek*. Ma, fájdalom, a tudomány művelésében sem állam, sem más közület nem gyakorolhatnak jobb időkre emlékeztető nagyúri gavalléroságot. Ezért van veszélyeztetve egyetemeink egy részének fennmaradása is. A kettős tanszékek fenntartása emiatt szintén problematikussá válik. Csak a legfőbb tudományágak számára juthat egy-egy tanszék. A speciális problémák és a részletek művelésében a kiegészítő munka a magántanári karra vár. Fontos követelménye a modern oktatásnak az, hogy az ismeretközlésen kívül, az egyetemi tanításba is minél több nevelési elemet vigyenek bele. A személyi ráhatásnak ösztönző és a közéleti példaadás követésre készítő lelki hatásait épp itt lehet a legkevésbé elhanyagolni. Csak így lehet jövőnk leendő alkotó tényezőit annak a magyar világnézetnek megnyerni és megtartani, ami alapja legyen majd történelmi újjászületésünknek. Az előadott kollégiumok legyenek összefoglalók, hogy a hallgatók teljes fogalmat nyerjenek az illető problémaköréről. Ne kapjanak csak tudományos torzókat, amik önmagukban nagyon értékes tudományos eredmények lehetnek ugyan, de amikkel a hallgatók sem a vizsgákon, sem az életben nem boldogulhatnak. Az előadások legyenek változatosak, mutassák be mindig a legújabb eredményeket is.

B.

A különleges gazdasági szakoktatás iskolarendszere.

E csoportba tartoznak az elméleti és gyakorlati ismereteket közlő iskolák, melyek gyakorlati életpályákra készítenek elő.

1. Alsófokú gazdasági szakoktatás.

Az alsófokú oktatás kezdő és első tagozata tulajdonképen az *elemi iskola*. Ezt azonban a környezethez mérten földművelő, ipari és kereskedelmi jelleggel ellátva kellene a gazdasági szakoktatás rendszerébe beállítani.

2. Középfokú gazdasági szakoktatás.

A középfokú iskoláztatásnak egyik alsó tagozata a 4 éves eleminek folytatása gyanánt 3 évig tartó *mezőgazdasági önálló gazdasági népiskola*, melynek jelentősége mind nagyobb lesz. Ugyanezt a célt szolgálják a földműves iskolák is és a velük kapcsolatos téli és más speciális időszakos tanfolyamok. Ez iskolák helyes megszervezése és továbbfejlesztése népi politikánk szempontjából egyike volna a legfontosabb állami feladatoknak.

Középfokú gazdasági iskola a *polgári* is, a kifejezetten kispolgárság, tehát a kispolgár, kispáros, kiskereskedő iskolája. Az utóbbi időkben oly törekvések észlelhetők, hogy a polgárit, mint öncélú iskolát, 8 osztályúvá fejlesszék ki. Bármennyire is méltánylandó az a kívánság, hogy a polgári problémája végre megoldassák, mégis a mód nagy megfontolást kíván. Ha ugyanis a polgári felső négy osztályát általánosan művelő és nemzeti tartalommal töltik meg, akkor az bele fog torkolni valamelyik mai középiskolába. Ha pedig gazdasági és technikai ismeretekkel, akkor pedig valamelyik középfokú gazdasági iskolában fog az végződni. Legtermészetesebb fejlődés, mely a polgári problémáját hosszú időre meg is oldaná, az volna, hogy az képezze, mint eredetileg is gazdasági céllal történt alapítás, a kereskedelmi, mezőgazdasági és ipari iskolának természetes alsó tagozatát és így jöjjön létre a sokak által óhajtott háromféle 8 osztályos öncélú gazdasági iskolatípus. Tehát megszületnék ezeknek alsó tagozata a mezőgazdasági, kereskedelmi és ipari polgári iskola alakjában.

Nemzeti és népi kultúrpolitikai törekvéseinknek legjobban megfelel a *középfokú mezőgazdasági iskola*, amely a művelt magyarnak, egyben pedig a szakértő gazdálkodónak legyen kiképzője. Fájdalom, mint minden agrárérdeket, ez irányú kiépítést is elhanyagolták. Ez iskolafaj továbbfejlesztése és szaporítása egyik legnagyobb feladat volna.

A *kereskedelmi iskola* már háromnegyed század óta beleidegződött a köztudatba, sőt egészségtelen túlszaporásban van, ha kereskedelmünk arányait vesszük tekintetbe. E típusnál is megoldandó a gyakorlatiasság problémája. Továbbá a gyakorlati köröknek oly óhaja, hogy kisebb képesítésű és így kisebb javadalmazású munkaerőket is képezzenek ki. Tehát az egy, a két, a hároméves kereskedelmi iskolai típusokat létesítsenek, a mai négyévesnek kis mennyiségben a nagy gócpontokban való fenntartása mellett.

A *felső ipariskolák* átképzése, a kereskedelmiek mintájára, szintén kívánatos volna, természetesen az ipari foglalkozás sajátos viszonyainak szemmel tartásával. Lehetőleg a legfőbb iparágakra nézve külön-külön, hogy itt, ami épp közéletünkben nagyon hiányzik, a középosztály gyermekeit is lehessen minél több ipari kereseti ágra képessé tenni.

A fentjelzett 8 osztályos gazdasági iskolák létesítésének kívánságát azzal indokolják, hogy ez esetben az elméleti és gyakorlati anyag, nyolc éven át a speciális gazdasági célkitűzésnek megfelelően egyenletesen és arányosan volna elosztható. A felső tagozat tehát már szakszerűen előkészített tanulóanyagot kapna, éppúgy, mint a középiskolánál. Itt is a tanuló teljes nyolc évig nevelődhetnék a gazdasági célkitűzések szellemi légkörében.

A gazdasági szakoktatással kapcsolatosan legnagyobb gondot kell fordítanunk a *tanonc oktatásra*, különösen a megbízható állampolgárrá nevelés szempontjából.

3. Főiskolai gazdasági szakoktatás.

A gazdasági főiskolák között a *mezőgazdasági akadémiák* adták hosszú évtizedeken át a legfelsőbb mezőgazdasági képzést. Mióta a közgazdasági karon a mezőgazdasági oktatás egyetemi színvonalat kapott, ez félszeg helyzetbe került azzal szemben. Ha mint a jogakadémiáknál, itt is, akár általános elvi rendezés következményeként, akár anyagi okokból számuk csökkentése vagy megszüntetésük következnek be, akkor legalább egy egyetem mellé mezőgazdasági fakultás felállítása, elengedhetetlen feladat volna. Olyan országban, hol az élet alapja a földművelés, ott nem lehet annak tudományát alsórendű és elhanyagolható tudományos területnek minősíteni.

Az *állatorvosi* és *erdészeti főiskolák*, bár történelmileg önállóan fejlődött típusok, mégis az volna racionális, hogy azokat egy esetleg létesítendő mezőgazdasági egyetem növénytermelési és állattenyésztési osztályába beleolvasztanák.

A *bányászati főiskolát* a műegyetemmel kellene szerves összefüggésbe hozni, mint annak természetes kiegészítőjét.

A *kereskedelmi főiskolai* oktatás feladatát a közgazdasági kar kereskedelmi szakosztálya vette át, úgyszintén a keleti akadémia feladatát is a *Keleti Intézet* alakjában. A gyakorlati élet azt kívánja, hogy ez intézmények főiskolai jelleggel, tehát négy, szemeszteres formában állíttassanak ismét vissza. A kérdés végleges és helyes megoldása gyanánt pedig oly kereskedelmi főiskola lebeg a gyakorlati és elméleti körök szeme előtt, melyben, mint az régebben volt, újból egyesíttessenek a négy szemeszteres kereskedelmi akadémia, a keleti akadémia, a kereskedelmi tanárképző és az utóbb létesített kereskedelmi gyakorló iskola.

A gazdasági iskolai tanárképzés teljes szervezetlenséget mutat. Csupán a kereskedelmi tanárképzés van egyetemi színvonalon megszervezve, külön tanárképzővel. Mezőgazdasági tanár-, sem tanítóképzés nincs. Az ipari tanárképzés a mintarajziskolában folyik. Az alsófokú, sőt középfokú intézetekben is épp ezért — speciálisan ki nem képzett — elemi és polgári iskolai tanerők, az élet véletlenjei által odasodort mérnökök, gazdasági gyakorlati férfiak tanítanak. Az iskolapolitika egysége és a pedagógiai színvonal biztosítása azt követeli, hogy a gazdasági tanítói és tanári képzés rendszeres kiépítése a legfontosabb állami feladatok egyikévé váljon.

4. Egyetemi gazdasági szakoktatás.

A legfelsőbb gazdasági ismeretek tanítását két egyetemünk látja el. Az iparral összefüggőeket — a *műegyetem*, a közgazdasági, mezőgazdasági, kereskedelmieket — a *közgazdasági kar*. Utóbbi időben állandóan foglalkoztatta a közvéleményt a közgazdasági kar megszüntetésének kérdése. Ha ez bekövetkeznék, nem volna egyéb, »mint nagy kultúrfeladatok elől való meghátrálás. Ha azonban az ország teherbíróképességének csökkenése ezt a lépést mégis kényszerítené, akkor legalább egy tisztán mezőgazdasági egyetem felállítása volna méltó az agrár magyar államhoz. Ez esetben az összes ily irányú intézménynek egyetemi egységbe való megszervezése, kiegészítve azt mezőgazdasági tanítói, tanárképzővel és gyakorló iskolákkal, lépne előtérbe.

5. Népművelés.

A népművelés kifejlesztése népi és nemzeti kultúrpolitikánknak egyik legsürgősebb feladata, mit szerves összefüggésbe kellene hoznunk a leveleoktatással. E tekintetben döntő lépés lenne, ha a már évek óta kész ily irányú törvényjavaslatot, a szükséghez mérten átdolgozva, végre törvénné emelnék.

C.

Tanügyi közkormányzás.

Tanügyi közigazgatásunkban szintén egész seregét találjuk a megoldandó problémáknak. Egyik legkényesebb kérdés az, ki van iskola fenntartására jogosítva, illetve kötelezve? Vájjon az egyházi és világi fenntartó testületeknek történelmileg szerzett jogai respektálandók-e, avagy mondassék ki, hogy az iskoláztatás politikum. Tehát csak egy fenntartónak van jogosultsága erre, és pedig — az államnak. Ismerve mindkét rendszer előnyeit és hátrányait, az volna helyes, hogy a vegyes rendszer mai formája tartassék fenn.

Külön figyelmet érdemel a fővárosnak, mint legnagyobb fenntartónak, különleges helyzete. Bármint történjék is az elvi döntés,

elengedhetetlen követelménye a magyar iskolapolitikának az, hogy nemzethűség és állambiztonság szempontjából minden fenntartóval szemben kérlelhetetlen szigor alkalmaztassék.

A különböző iskolafajták nem mindig a fejlődés logikájának és a közszükség követelményének megfelelően jöttek létre. Bejátszott ebbe személyi, párt, helyi érdek is. Épp azért iskolarendszerünket úgy kell újjászerveznünk, egységes, racionális tervszerűség elgondolása alapján, hogy a kirívó ellentétek és bántó logikátlanságok kiküszöböltesse. Egyenletességet és arányosságot kell teremteni az iskoláknál a fajták számában. Egyik iskolafaj ne tengjen túl a másíknak rovására. Csak így lehet *arányosan* megosztó és sokfelé képesítő, nagy tömegeket átható műveltséget létrehozni. Éppígy arányosíttassanak az iskolák a területiális elhelyezkedés tekintetében is. Iskolahalmozás és teljes iskolahiány — a művelődési célkitűzés meg nem értésének — volt mindig szomorú bizonyítéka. Mindenfelé el kell jutnia mindenféle iskolának, hogy a szülők és tanulók legsajátosabb életérdekeit könnyen és olcsón lehessen kielégíteni. Egészséges decentralizáció és kis művelődési gócpontok keletkeztetése a legbiztosabb út a nép minden rétegére kiterjedő nemzeti nevelésnek megvalósítására.

Egységesen és racionálisan szervezendő meg a tanügyi köz-kormányzás is. És pedig oly módon, hogy ezzel biztosítsák tanügyi intézményeinknek gyors, olcsó és jó működését. Tisztázni kell a hatásköri, felügyeleti, fegyelmi kérdések jogi vonatkozásait, hogy ezáltal a vetélkedések és súrlódások végre kiküszöböltesse. Ne fordulhasson elő oly érthetetlen logikátlanság pl., hogy a gazdasági szakoktatási intézmények három minisztériumban vannak elosztva, a közoktatásügyiben, a földművelés- és kereskedelemügyiben. A leglogikusabb természetesen az volna, hogy minden közoktatásügyi intézmény legyen a közoktatásügyben, de ha mégis a szakmabeliség szempontja döntene és a kereskedelmi és ipari iskolák a kereskedelmi, a mezőgazdasági iskolák a földművelésügyi minisztériumba kerülnének, akkor mindenütt állíttassanak fel külön pedagógiai szempontból kifogástalanul megszervezett ügyosztályok.

Minisztériumokban az egyes ügykörök legyenek területileg is racionálisan elhelyezve. Lehetőleg legyen minden ügyosztály egy emeleten, *úgyhogy* minden ahhoz tartozó segédhivatali és levéltári osztály is közvetlen mellettük legyen. Az osztályok úgy szervezeti, személyi, mint anyagi szempontból is a legegyszerűbben alkotassanak meg. Ne legyen a hatáskörben szükségtelen túlzás, a személyi és anyagi ellátásban káros pazarlás. Ugyanezen elvek érvényesüljenek a külszolgálatban is, a tanfelügyelőség és főigazgatóságok körében is.

Nagyon komoly figyelmet érdemel a mai vizsgáztatásoknak rendszere is. Sehol nem érheti szülőt és tanulót elkésérítőbb sérelem és családi tragédiákat felidéző baj, mint éppen itt. A tényle-

ges és vélt igazságtalanságok pedig állandóan táplálják az iskola ellen való gyűlöletet, szükségtelen és káros kultúrellenes hangulatot keltenek a közéletben. Az évvégi vizsgák, az érettségik a legégetőbb kérdések. Legyenek-e általában és minő formában? Az egyes iskolákba való átmenetelt nem megnehezíteni kellene, de megkönnyíteni, mert hiszen az ily esetek nem szeszélyből történnek, de a szülőknek és tanulóknak nagyon nyomós szociális és személyileg is igen kényes családi viszonyaiból kifolyólag. Felvételi és különböző vizsgák tehát töröltessenek el. Komoly reform tárgyává kellene tenni az egyetemi vizsgáztatás rendszerét is.

Állandó panasz tárgya a tankönyv kérdése is. A megoldás nehéz, mert ez igen komplikált üzleti és emberi viszonyokat érint. Tekintetbe kell venni az író, a szülők, a kiadó jogos érdekeit, talán nem utolsó sorban az oktatásnak magasabb elméleti és gyakorlati követelményeit is. Különböző megoldási módok vannak felszínen. Tankönyvpályázat, egységesítés, minimáltankönyv, hivatalos tankönyv minden szakmára. A viszonyokat rendezni akaró törekvésnek itt is végre nyugalmi állapotot kellene teremtenie.

D.

Személyi és anyagi ügyek.

Ezek a legérzékenyebb érdekeket érintik, sokban méltán elkeserítőek, mert a kényes ellentétek és önző érdekösszeütközések állandóan napirenden vannak. Ellentét pl. a miniszteriálisak és külszolgálatiak, a jogászok és a pedagógusok között. Nagy a zavar a címek, rangosztályok, a felsőbb állások, ügykörök betöltésénél, hol nem mindig az igazság és érdem érvényesül. Más hivatali ágazatokban a hatáskörrel cím jár és viszont. A tanszemélyzetnél ez teljesen hiányzik. Ha a címnek minden más köztevékenységben nagy közéleti súlyt tulajdonítanak, akkor meg kell adni ezt a közéleti előnyt nyújtó külső társadalmi feltételt a tanszemélyzetnek is, nem személyi hiúságért, hanem az iskola tekintélyének emelése okából. Fájdalom, ennek hiánya lépten-nyomon degradálja a tanítósnak elsősorban államérből fenntartandó közéleti súlyát.

A munka erkölcsi értékelése azonban elveszti minden becsét, ha azt párhuzamosan nem kíséri a megfelelő anyagi ellátás is. A közhivatali ténykedésnek közéleti tisztasága és szakszerűsége csak akkor biztosítható, ha a tisztviselőnek tisztességes megélhetési feltételeit megteremtik. Az igazságos arányosság céljából alkottassák meg tehát oly egységes státus, mely a képzettség, szolgálati idő, családi viszonyok, tudományos és közéleti munka igazságos és méltányos tekintetbevételét tekintse alapelvnek. Az arányosítás és egyenlősítés a javadalmazás kiszabásánál azonban ne a kevesebbhez lefelé igazodjék, hanem a többhöz felfelé. Ne a leg-

kedvezőtlenebb fizetési összeg szolgáljon kiindulási pontul, a többinek zsinórmértékül, hanem a legkedvezőbb. Az előléptetés legyen általában automatikus, de ne legyen kizárva a különleges elismerés lehetősége sem. A soron kívül való előléptetés azonban történjék személyi pótlék alakjában, hogy az illetők rangsorbeli társait rendes és jogszerű előrehaladásukban ne károsítsák.

A kitöltött szolgálati időben való nyugdíjbamenés legyen szigorúan kötelező, a magasabb közéleti etika megielegezhetetlen követelménye. Az ifjúság előrehaladásának mesterséges eltorlaszolása az államrezon szempontjából oktalan, a közéleti felfogás tekintetéből pedig erkölcstelen. Épp ily közéleti visszaélés az álláshalmozás, mit az államhatalomnak minden rendelkezésére álló erővel meg kell akadályoznia, ha kell, meg is torolnia.

Érettségi, magánvizsgai elnöki kiküldetések jussanak az arra szoruló szakembereknek kis fizetésük természetes kiegészítéséül. Ne pedig arra illetékteleneknek jövedelemhalmozásul.

A nyugdíjtörvény legyen igazságos, sőt nagylelkűen méltányos, éppúgy az elhalt hátramaradottjainak ellátása is, mert nincs lázítóbb szociális kép, mint a koldusbotra jutott közhivatalnok és a könyöradományokra szorult özvegyek és árvák.

E.

Megoldás.

A fent elmondott függő problémákat együttesen és egyszerre úgy lehetne megoldani, ha különböző időkben és körülmények között hozott intézkedéseket, minden iskolafajtára, a személyi, anyagi és közkormányzati berendezkedésre vonatkozólag, egy egységes és mai viszonyoknak megfelelő, racionálisan elgondolt törvénybe foglalják össze.

Az az államférfiú, ki ezt végrehajtja, beírja nevét a történelembe. Megveti alapját annak az igazán magyar és népi iskolapolitikának, ami nélkül nem lesz számunkra nemzeti öncélúság, de magyar feltámadás sem!

II.

A gazdasági szakoktatás észszerűsítése általában.

Gazdasági szakoktatási intézményeink a fejlődésben időnként, rendszertelenül felvetett szükségleteknek eredménye gyanánt jöttek létre. Közkormányzasi elhelyezkedésük gyakran pillanatnyi tárgyi, személyi, sőt helyiségbeli hatások alapján következett be. Innen van káros szétszórtságuk három minisztériumban. A gazdasági szakoktatás tehát nélkülözi az egységes és logikus elvi felépítettséget és az ennek megfelelő egységes tanügyi kormányzás gyakorlati berendezkedését. Az ipari és kereskedelmi intézmények egy

része a kereskedelmi minisztériumban van elhelyezve. A mezőgazdaságiak egy része pedig a földművelésügyi minisztériumban, a többi a közoktatásügyi minisztériumban. Itt találjuk a kereskedelmi iskolákat, szaktanfolyamokat, keresk. tanonciskolákat. Ide tartozik még a felső mezőgazdasági iskola is. Külön ügyosztályba van beosztva mások mellé az alsófokú mezőgazdasági és ipariskola, a tanfolyamok.¹

Így tehát nemcsak fontos elvi, hanem gyakran elég alárendelt tárgyi és személyi ügyekben, is a minisztériumok egymás között hosszas, nem egyszer kínosan nehéz tárgyalások útján döntenek. A határsértési viták állandóak. Mindenik minisztérium, ami természetes is, a maga legsajátosabb szempontjából tekint minden kérdést. Ez némelykor presztízs-, sőt hatalmi kérdéssé élesedhet ki. Ekkor a legtermészetesebb és leglogikusabb megoldások is lehetetlenné válnak. Példa rá a földművelésügyi és közoktatásügyi minisztériumnak vitája a mezőgazdasági oktatás felügyeleti és fegyelmi kérdésében, ami időnként valóságos politikai válsággá fejlődik ki. Ebben még a minisztertanács sem volt hajlandó félreérthetetlenül dönteni.

A gazdasági szakoktatás kormányzásának mai formája bizonyára sok időt és sok pénzt emészt fel. Az ide-oda vándorlása a feleknek, az aktáknak, nem is tekintve a hivatali rivalitást, hihetetlenül bizonytalanná és nehézkessé teszi az elintézést. Meg kellene tehát találni azokat az irányelveket, amelyek szerint csoportosítsák az összes gazdasági szakoktatási intézményeket, akár egy minisztériumban, akár a két minisztériumban, de az összesét mind oda, ahova az logikusan és szervesen, tartozik.

A közkormányzati szétesztódottságot, amit szakoktatásunkban tapasztalunk, akkor értjük meg legjobban és találjuk meg a megoldásnak leghelyesebb voltát, ha röviden egész közoktatásügyi rendszerünknek oly képét vázoljuk fel, amelyben benne legyenek a már meglévő közoktatási intézmények, összefüggésük szerint csoportosítva és azok is kiegészítésképpen, amelyek ugyan még nem működnek, de létesítésük már általános kívánság vagy már a megvalósítás útján vannak. Az általános közművelődési elméleti ismereteket közlő oktatási rendszer a reálgimnáziumnak beillesztése által teljesen kiépítettnek vehető.

E rendszernek képe a következő: Kezdődik a négy-, illetve nyolc éves elemivel. Miután a nyolcosztályos elemi jó ideig csak szórványosan fog kiépülni, ma még általánosan érvényes alaptagozatnak a négyosztályos elemi kell vennünk. Ehhez csatlakozik felfelé a négyosztályos középiskolának szintén túlnyomóan egységes típusa. Erre épül fel a gimnázium négy felső osztálya,

¹ Az ügyosztályi beosztások a legutóbbi időkben némi változást szenvedtek, de azoknak az ügyköre még nincs véglegesen megállapítva. Ha a racionalizálást végrehajtják, akkor a minisztériumok beosztásai teljesen meg fognak változni.

amely a korszellemnek természettudományos, technikai és nyelvi szükségleteinek megfelelően háromfelé ágazik el. Az alap, a klasszikus nyelvű és humánus gimnázium. Mellette a természettudományos, technikai, modern nyelvű reál. A kettő között helyezkedik el a mindkettő előnyeit egyesíteni és hátrányait kiküszöbölni akaró reálgimnázium. Főiskolai vonatkozásban látjuk a jogi, szépművészeti, színi-akadémiákat. Ez oktatási rendszer legfelsőbb betetőzése a tudományegyetem.

Ha azonban a különleges gazdasági szakoktatásnak gyakorlati tudásra nevelő iskolarendszerét vesszük vizsgálat alá, azt tapasztaljuk/hogy ott a bevégeztelenségnek lehangoló jelenségei mutatkoznak. Az időnként való szükségleteket ötletszerűen elégitették ki. Az alap itt is a négyosztályos elemi. Kifejezetten gazdasági jellegű alsó elemi tagozatunk nincs. Pedagógusaink gondoltak arra, hogy a négy elemi osztálynál is érvényesítsék a környezetnek gazdasági követelményeit és ekkor ez elemiek, túlnyomóan agrárkörnyezetben lévén, mezőgazdasági jelleget öltenének. A középfokú gazdasági szakoktatás alsó tagozatának tekinthető a 3 éves mezőgazdasági önálló népiskola, felső ipariskola és a 4 osztályos polgári, mely utóbbit a kisiparosok, kiskereskedők és kigazdák, általában a kispolgárság tipikus iskolájának szántak. Erre a közbeékelt, ön magában is önálló és öncélú tagozatra épülne aztán fel a háromfelé elágazó középfokú gazdasági oktatás, a három gazdasági tevékenység szerint elosztva, a felső kereskedelmi, felső mezőgazdasági és felső ipariskola. Ezekbe az iskolákba a másik középiskolák négy osztálya után is át lehet jönni. A főiskolai kiépítettséget az állatorvosi, bányászati, erdészeti, kereskedelmi, mezőgazdasági akadémiák, a Keleti Intézet képviselik. Az egyetemi oktatás számára van a műegyetem és a közgazdasági kar. Ezt az összefoglalást ábrázolja az I. számú táblázat. Ha a technikai rendezésnek be kell következnie, akkor a fentvázolt egységes iskolarendszernek kiépítése is elengedhetetlen követelmény, nemcsak a legmagasabb kultúrpolitika természetes logikájának kívánása szerint, de a gyakorlati elrendezés racionális követelése miatt is.

A II. táblázatban a fent megállapított általános rendszernek csak a gazdasági szakoktatásra vonatkozó része foglaltatik, amely érdekesen tünteti fel azt a körülményt, hogy mennyire egyoldalú és csonka volt és lenne az a jövőben is, ha a gazdasági szakoktatást az általános iskolarendszerekből, amelynek szerves része kell legyen, kiszakítanók és külön fejlesztenők tovább. Nagy károkat okozna az egyoldalú, túlzott gyakorlati szempontok hatása alatt való megítélése és megreformálása a gazdasági jellegű iskoláknak az állampolgári nevelés, közös pedagógiai, sőt magának a szakképzésnek szempontjából is. Tehát a szakoktatás csak mint oly lélekalkotás és irányítás képzelhető el, amely szervesen egészíti ki az ember és a nemzet kultúrpolitikai törekvéseit, habár bizonyos

gyakorlati és szakirányt képvisel is. A hangsúlynak mindig az iskolán kell nyugodnia, nem pedig a jelzón, kereskedelmi, mezőgazdasági, ipari. Az iskola ugyanis a nevelésnek szervezete, nem pedig pusztán gyakorlati életcélokat szolgáló szakismereteknek közlő helye.

A III. táblázat a fent kifejtett iskolarendszer belső, minisztériális adminisztrációjának képét mutatja. A vázlatból kitűnik, hogy minden oktatással összefüggő ügyben az általános kultúrpolitikai irányító gondolatnak és nemzet érdekeit mindig megvédő akaratnak kell érvényesülnie. Csak ez az együttműködés, amely kiterjed szervesen minden oktatási tényezőre, adhatja meg a lehetőséget a nagy nemzetépítő munkára, amit aztán, nem zavar meg sem elvi, sem pedig közkormányzási határkérdéseknek veszélyes vitája. E rendszerben minden oly logikus és átfogó kultúr-szintézisbe van felemelve, amely félreérthetetlenül és szigorúan kijelöli mindennek és mindenkinek helyét. A legfelsőbb nemzetpolitikai irányító akaratnak azonban csak úgy sikerül célját gyakorlatilag is elérni, ha a legjobban megszervezett adminisztrációban oly instrumentum áll rendelkezésére, amit könnyen és jól tud az államhatalom kezelni. Tehát racionalizálni kell a tanügyi közkormányzást is úgy a belszolgálati, valamint a külszolgálati ágakban is. A szakoktatási belszolgálat reformjának ügyében a legkényesebb és ezért a legnehezebb a hatásköri kérdésnek rendezése. Dönteni kellene végre, hogy melyik intézmény kinek felügyeleti és fegyelmi hatósága alá tartozzék.

A legtermészetesebbnek és leglogikusabbnak az látszik és valószínűleg az észszerűség és budgetális szempontoknak is az felelne meg, hogy az összes közoktatási intézmények, amint azt a III. táblázatban vázoltam, a közoktatásügyi minisztérium alá tartozzanak. Ekkor úgy a földművelési, valamint a kereskedelmi minisztériumokból átvétetnének az összes gazdasági szakoktatási ügyek a kultuszba. Erre volt példa 1872-ben, amikor Trefort alatt minisztertanácsi határozattal a kereskedelmi iskolákat a kereskedelmi minisztériumból a közoktatási minisztériumba helyezték át, ugyanígy helyezték át az ipari iskolákat a közoktatásügyiből a kereskedelmi minisztériumba.

Ekkor az a rendszer létesülne, amit a III. táblázat mutat. Tehát két tanügyi főosztálya lenne a közoktatásügyi minisztériumnak: Az I. az általánosan művelő iskolák rendszerének főosztálya és egy II. főosztály, amely alá tartozzanak a speciális gazdasági szakoktatási iskolaintézmények. E főosztályok oszlanak meg négy alosztályra a tanítás fokának megfelelően egyetemi, főiskolai, közép- és alsófokú oktatásra, *A*), *B*), *C*), *D*), amelyekbe összefoglaltassanak a meglévő és létesítendő iskola és közkormányzási szerveink. Például tanfelügyelőségek, tankerületi főigazgatóságok, stb. A II., a gazdasági szakoktatási főosztály a gazdasági tevékenységek három legfőbb ágazata szerint három alosztályt képezne, min-

denik szintén négy, A), B), C), D) tagozatra oszolva, az egyetemi, főiskolai, közép- és alsófokú iskoláknak osztályaira. Ezekbe volnának elhelyezendők maradék nélkül a kereskedelmi és földművelési minisztériumokból áthozott összes szakoktatási intézmények. Egy helyre, egy irányítás és egy végrehajtás alá.² A IV. táblázat a belső miniszteriális eloszlást mutatja a gazdasági szakoktatáson belül három főosztályra, a három gazdasági tevékenység szerint. Így a közoktatásügyi minisztérium keretén belül minden iskola-fajta a maga ügyosztálya alá kerülne anélkül, hogy a párhuzamos és egymást kiegészítő működésben bármelyik a másikat károsan befolyásolhatná.

Ha azonban ily radikális egyesítés bármi okból lehetetlen volna, akkor arról kellene gondoskodni, hogy szakmaszerű elosztás elve érvényesüljön, aminek szintén igen komoly létjogosultsága van. Akkor tartozzék kivétel nélkül minden gazdasági szakoktatási intézmény a két szakminisztériumhoz. Tehát a földművelésügyi minisztériumban állíttassék fel olyan főosztály, amelynek kereteibe helyezzessenek el az egyetemi, főiskolai, középiskolai és alsófokú mezőgazdasági iskolaintézmények szerves egységben. Ugyanez történjék a kereskedelmi minisztériumban, ahol két főosztály volna alapítandó, egyik a kereskedelmi, a másik az ipari szakoktatási intézmények számára. Ezt a megoldási lehetőséget tünteti fel az V. táblázat.

Az elmondottakból minden erőszakoltság nélkül megállapítható, hogy gazdasági szakoktatásunk sem az elvi megszervezettség, sem a gyakorlati közkormányzás szempontjából nem áll a modern racionális követelményeknek színvonalán. Oka ennek a lázas, kereső, de minden, körülmények között alkotni akarás, ami az országot a kiegyezés után elfogta. Ebből származik minden erénye, de minden tévedése is. Most újból nagy történelmi kényszerűség és áthelyeződési folyamat előtt állunk. Egész életünket át kell alakítanunk az észszerűség és rentabilitás elvei szerint. Az átalakulás mikéntje és belső értéke döntő lesz talán egy évszázadra is és azért kívánatos volna, hogy felhasználva az általános rendezésnek kényszerítő hatását, a gazdasági szakoktatás rendszerét is újjáépítsék úgy nemzetpedagógiai, valamint közkormányzási szempontból oly módon, hogy a leghelyesebb és legjobb szervezkedési elvek érvényesüljenek.

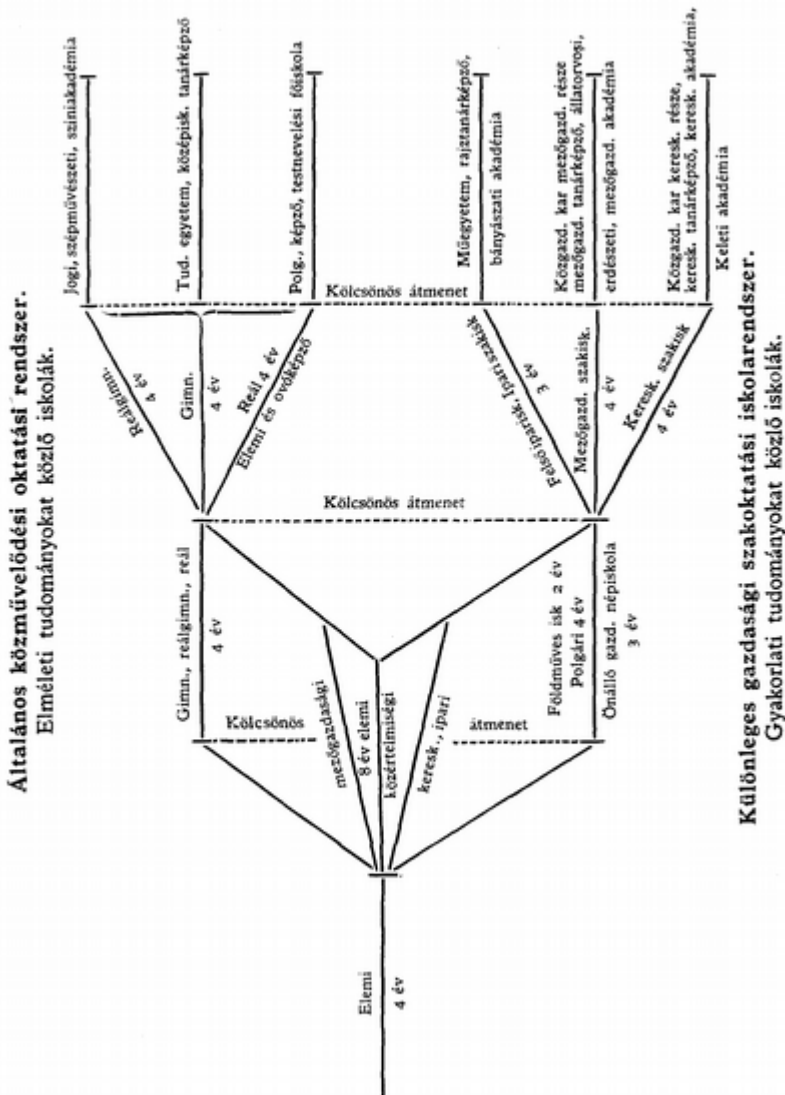
¹ Az egyetemi oktatás ügyének, ha a fonti elgondolás rendszeréi szigorúan és következetesen hajtának végre, akkor szintén az egyes szakminisztériumokba kellene jutnia, de a legfelsőbb oktatás egyetemes tudományos jellegének megfelelően, egy külön ügyosztályban való megmaradása a kultuszban indokolt és kívánatos.

² A részletekre nézve utalok, az általános közoktatás ügyét illetőleg *Komis Gyula*, a mezőgazdasági szakoktatási kérdésekben *Czvetkovics Ferenc*, a kereskedelmi szakiskolákra vonatkozólag *Schuck Béla* és *Vincze Frigyes*, az ipariakra pedig *Vig Albertnek* közismert, alapvető és nagy értékű munkáira.

Táblázatok:

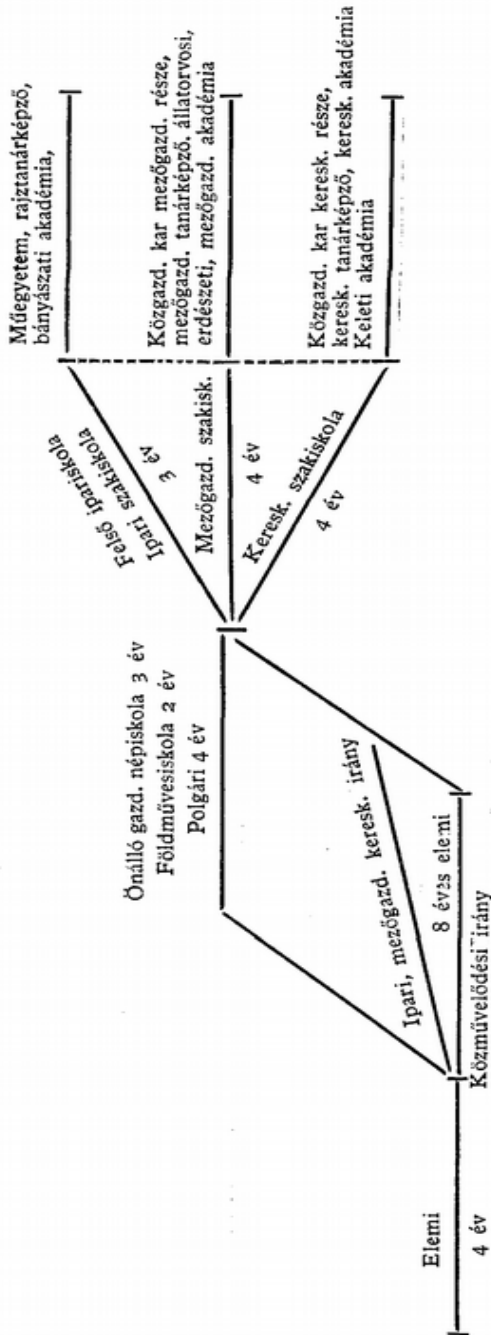
I.

Egységes iskolarendszer.

Melléklet a „Paed. Tg”-ban 1922. nov. 18-án tartott előadásomhoz: „Egységes gazdasági oktatás — egységes kultúrprogramm”. Megjelent a Néptanítók Lapja 1923. máj. 15-i számában.

II. Gazdasági szakoktatási iskolarendszer.

III.

II. Különleges gazdasági szakoktatás.

I. Általános köznevelődési oktatás.

MINISZTER

ÁLLAMTITKÁR

O. FŐNÖK

O. FŐNÖK

Egyetemi oktatás

A.

Tud. egyetemek,
középfokú
polgári tanárképző

Főiskolai oktatás

B.

Jogi, szépművé-
szeti szeminá-
riumok, test-
nevelési főiskola

Egyetemi szakoktatás

A.

Műegyetem,
közgazd. kar
keresked., mezőgazd.
ipari tanárképző

Főiskolai szakoktatás

B.

Állatorvosi, bi-
nyászati, erdőszeti,
mezőgazdasági
keresked. akadémia
keleti akadémia
rajztanárképző

Középfokú oktatás

C.

Gimnázium,
realgimnázium,
real
elemi, övöképző,

Alsófokú oktatás

D.

Elemi, gyógy-
pedagógiai iskolák

Középfokú szakoktatás

C.

Mezőgazdasági
keresked., ipari, szak-
iskolák, polgári

Alsófokú szakoktatás

D.

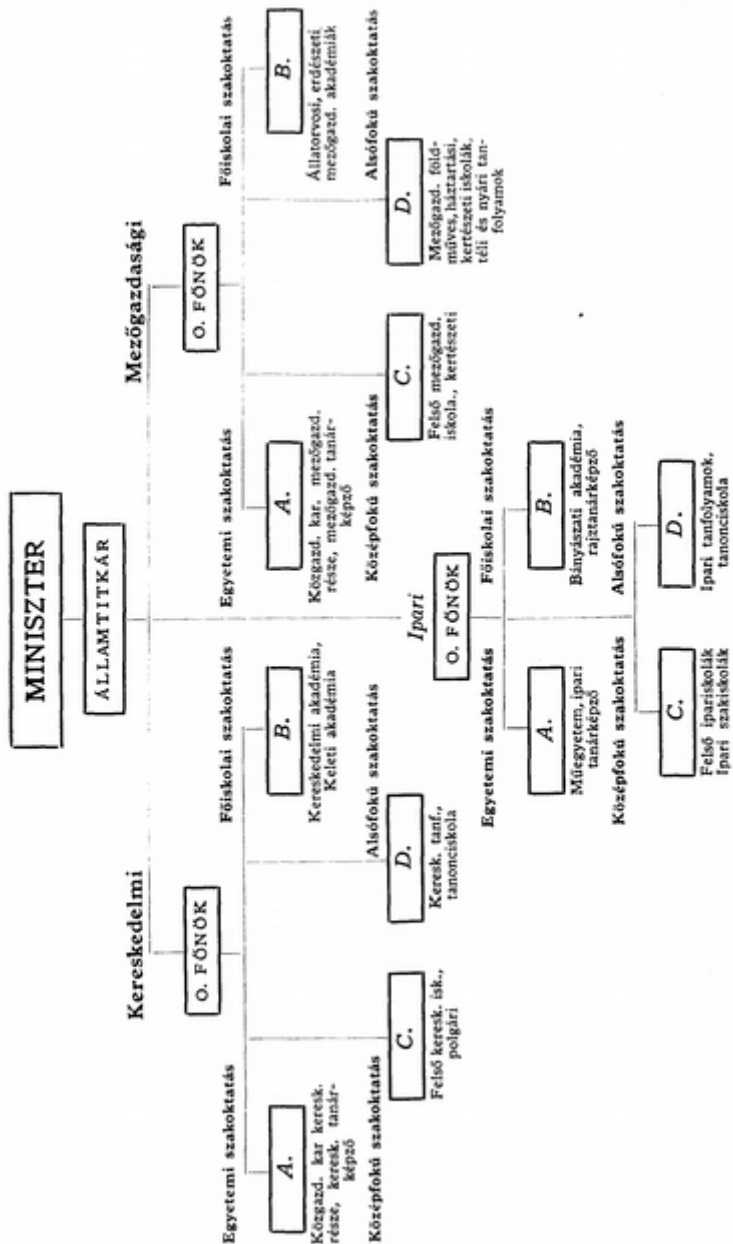
Mezőgazd., háztar-
tási, kertészeti,
földművelésiskolák,
keresked. iparos ta-
nonciskolák, téli
és nyári tanfolya-
mok

Népművelés

E.

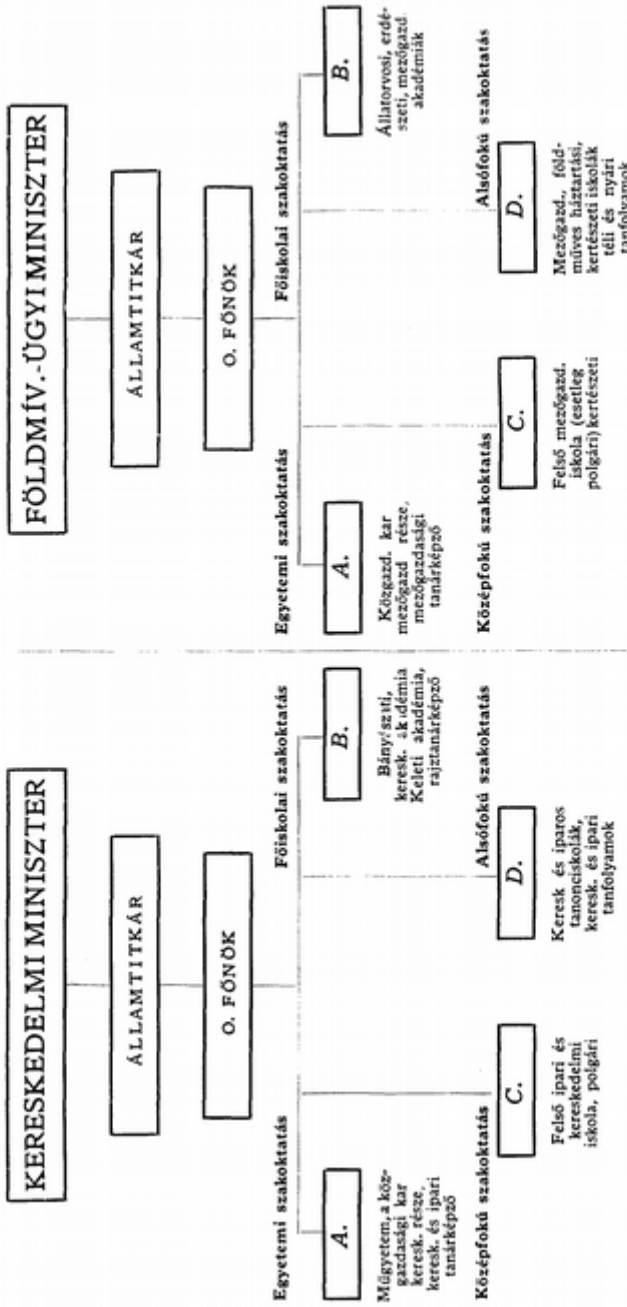
Az összes oktatási intézmények a közoktatásügyi minisztériumban

IV.

Az összes gazdasági szakoktatási intézmények a közoktatásügyi tárcában.

V.

A gazdasági szakoktatási intézmények a szakminisztériumok között szétosztva.

III.

Az észszerűsített mezőgazdasági szakoktatás.¹

Sokszor állították barátaink meggyőződésből, ellenségeink pedig lenéző kultúrfőlényeskedésből, hogy Magyarország az ellentétek hazája. E megállapításban jó adag felületes megfigyelés, sok nyugatias romantikakeresés volt, de volt benne sok igazság is. Különösen találó ily ítélet gazdasági életünkre és annak mai rendszerére.

A kiegyezés után való időknek megindult váratlan fellendülésében gazdasági termelésünk ugyanis nem azt a legtermészetesebb utat követte, melynek földrajzi, történelmileg fejlődött népi adottságai készen itt voltak. Törvényhozási intézkedésekkel nem azt a folyamatot indították meg, hogy állandóan szaporodó tőkebefektetéssel, szakszerű rátanítással a magyar földnek kincseit kiaknázzák. A rajta élő nép életfeltételeinek megfelelő, állandóan mind tökéletesebbé váló agrárgazdasági rendszert építsenek ki, hanem megszedítve az idegen földről importált elképzeléseknek csalóka képei által, egyszerre világkereskedelmesdit és világiparosdit akartak játszani. Oly kereteket szerettek volna gazdasági életünknek szabni, mintha legalább is Németország kereskedelme, Belgium ipara és Anglia tőkegazdasága állott volna rendelkezésünkre. A túlméretezésnek ez egyoldalú erőszakolása közepette természetesen a mezőgazdálkodás rac'onális felépítésére már nem jutott elég állami és épp ezért elég népi energia sem.

Míg ez a mesterkéltén kierőszakolt fejlődés a nemzet erejét teljesen lefoglalta, addig a magyar föld¹ és annak népe áldozata lett a gazdasági és politikai liberalizmus varázsszavai által lenyűgözött és minden téren uralkodóvá vált felfogásnak és ennek hatása alatt egy szertelen merkantil-indusztriális kapitalizmus egocentrikus önzésének. A népi tömegeket, azoknak naiv hiszékenységét és jószándékú nekiindulásait pedig a politikai pártok aknázták ki gyakran lelketlenül. Hába jajdultak fel az előrelátó föld- és népimádók: Károlyi, Vadnai, Bernát, Darányi, Mailáth, Czettler, komor jóslataikat legtöbbször főlényes kézlegyintéssel intézték el. A magyar népi lélek így aztán ma már a hitetlenség, a nadrágos ember gyűlölete szédítő örvényének szélein támoanyag. Szorgos kezek munkájának eredményeként ez agrárnihilizmusnak elálcázott háttéréből időnként már a parasztforradalom titkos tüzeinek vészjósló fénye parázslik elő.

Ilyen politikai légkörben természetesen nem születhetett meg a föld népének sajátos életére szabott egységes és logikusan megszervezett oktatási rendszer. Ami e téren történt, az is ötletszerű elhatározásokból állott. Egy-egy lelkes, nyugtalankodó ábrándozó

¹ Előadás a Sol Club kulturális szakosztálya 1932 december 1-én tartott értekezletén.

munkájának eredményéből. Szervezeti torzók keletkeztek, melyek egymástól függetlenül megszületve, gyakran egymással, kicsinyes hatásköri vetélkedésekből, harcban állva, nem teljesíthették magyar népi és nemzetnevelő hivatásukat. A gazdatársadalom gyermekeit a kéznál levő és a köztudatban minden utat egyedül megnyitó gimnázium vette fel. Bár a közélet számára sok kiváló embert nevelt a gazdatársadalomból is, mégis legnagyobb része, nem bírván tanulmányaiban haladni, el-elmaradozott. Félbenmaradt, de nadrágos ember lett belőle, addig nem ismert életigényeket tápláló új osztályt alkotva. Már nem volt paraszt többé, de úrrá válni sem tudott lényegében, csak a külsőségekben. Épp, ezért, hogy az úri külsőt megtarthassa, elszakadt a földtől. Lassanként az apai örökséget elpocsékolta. Az úrhatnáság és a nyomorúság pedig bekergette a városba. Az a lehangoló díjnok-, írnok-embertípus keletkezett, amelyikbe lépten-nyomon beleütközött az ember, amely a politikai rendszereknek eszközévé alacsonyodott le. E szomorú kép az egészségtelen felfogás bűnös eredménye volt. És mi lett az így elárvult magyar földdel? Idegen kézre került. És a nemzeti életnek általuk képviselt lélekbirtokállományával? Elveszett, szétporzott a nagy világvásárnak tovazúgó kaotikus viharában. Végül pedig a falu megszégyenítő függésbe jutott a várossal szemben, mert nem volt művelt, szakképzett, lelki önállósággal bíró vezető gazdaosztálya.

Az 1867 után bekövetkezett lázas alkotási váagnak hangulata közepette, a kormányférfiak lelkiismeretét nyugtalanította a föld népének sorsa is. Az állampolgári nevelés mellett a szakképzésnek gondolata is felmerült tehát. Az 1868: XXXVIII. t.-cikk 48. §-a teszi meg a kezdeményező lépést. Mindennapos és ismétlő iskolát rendel el, mezőgazdasági tanítással. Még az elemi iskolát is meg akarja tölteni mezőgazdasági tartalommal. E rendelkezésnek, miután a tanítók szakképzettsége és a szükséges felszerelések hiányoztak, kellő eredménye nem lett. Korszakalkotó volt a Halász Ferenc kezdeményezésére létrejött 1896. évi 60.764. számú körrendelet kiadása, melyben már gondoskodtak szaktanítók kiképzéséről, egyelőre tizenkettőről, valamint az új jellegű mezőgazdasági iskolatípusról, melyet Hatvanban és Hajdúszoboszlón állítottak fel. Kiegészítik ez intézkedéseket az 1902. évi 66.569. számú és az 1909. évi 53.000. számú rendelet. Döntő volt a mezőgazdasági szakoktatás tekintetében az 1921: XXX. t.-cikk alapján kiadott 130.700/1922-i végrehajtási utasítás. Ennek alapján évtizedes vajúdás után megszületett végre a modern igényeknek megfelelő mezőgazdasági középfokú iskola alsó tagozata, az *önálló gazdasági népiskola*. A 4 elemi elvégzése után jutnak a tanulók ez iskola-fajtába, hol 3 éven át a mezőgazdasági foglalkozás sajátos viszonyainak megfelelő téli és nyári szorgalmi időben végzik azt el. Itt a megfelelő állampolgári nevelés mellett mezőgazdasági szakismeretekkel képezik ki őket tanult gazdákká.

Mezőgazdasági tananyaga a talajművelés, növénytermelés, állattenyésztés, kertészet, gazdasági berendezkedés, üzemtan sokféle elágazását mutatja. Felöleli ezenkívül mindannak tanítását, amit a föld emberének mindennapi életérdekei elengedhetlenül megkövetelnek. A háztartásnak, a háziiparnak legszükségesebb ismereteit is. Utóbbiban némely helyen igen fejlett ízlésű és művészi technikákat sajátítanak el.

Egyes iskolák még külön is specializálódnak, aszerint, minő természeti adottságai vannak annak a vidéknek a talajviszonyokban, az éghajlatban, a néplélek által kitermelődött népművészeti hajlamokban és manuális készségben. Vannak, melyek a gabona-termelésben, szőlő-, gyümölcs- vagy főzeléktermelésben, avagy bizonyos állatfajták kitenyésztésében tűnnek ki. Nemcsak jó példát mutatnak ezáltal a lakosságnak, hanem ellátják őket nemes maggal és tenyészállattal is. Némelyek a háztartás tanításában kiválóak. A mindenféle befőzésben, eltevésben, a helyes és egészséges, főzésben, a ház tájékának és gyermekeinek ellátásában jártas anya és háziasszony kiképzésében. Más helyütt művészeti és népiparban érnek el nagy sikereket. A fiúkat kitanítják a szükséges házi és gazdasági eszközök (pl. szekéralkatrészek) készítésére és javítására, kosár-, kefe-, seprő- és gyékénymunkák készítésére. A lányokat a legegyszerűbb varrási technikákra, foltozásra, alsó- és finom felsőruha varrásra, szövés, csipkeverés, hálómunkára, sőt selyemfestésre is. Mindkét nembeliek, különösen, ha még további téli tanfolyamokon is részt vesznek, nagyon gyakran az itt tanultakból teremtenek maguknak megélhetést nyújtó kereseti foglalkozást. Az iskolák mellett levő tangazdaságokban sokhelyütt oly rekord-termelést érnek el, amely gazdasági eredmény a példaadás szempontjából is értékes.

Ezekkel az iskolákkal kapcsolatosan a felnőttek oktatására téli *tanfolyamokat* rendeznek, melyek 4—16 hétig terjednek és ahol a résztvevők a 16 éves kortól 40 éves korig rekrutálódnak. Ezeken a tanfolyamokon kiterjed a tanítás a mezőgazdasági házi'párra, a nőknél a háztartásra, mindenféle ruhavarrásra, csipkeverésre, hálómunkára. Ugyanezt a célt szolgálják a földművesiskolák és vándortanfolyamok is, melyekkel kapcsolatban hosszabb-rövidebb ideig tartó egészen speciális tanfolyamok vannak, így tejipari, erdőgazdasági, szeszgyárvezetői, konzervmesteri, ecetmesteri, likőrgyártási, gyümölcsitalok készítése, vincellér, szőlőmunkás, tejmunkás, tejellenőrképző, vetőmagvizsgáló, gyógynövény és gyümölcs-csomagoló tanfolyamok.

Mezőgazdasági szakoktatásunk fejlődésének fent leírt folyamata élénk bizonyossága annak, hogy mily nehezen hódította meg a köztudatot az a meggyőződés, hogy a gazdáknak képzésére különleges szakiskola szükséges. Az 1868-ban megtett első intézkedés után félszázadnak kellett elteltelnie, hogy a modern követelményeknek megfelelő középfokú mezőgazdasági iskolai típus meg-

szülessék, de annak is csak alsó tagozata. Abban, hogy az általános figyelem a föld népe felé fordult, a világháborúnak van igen nagy érdeme. A közvéleményt annak eseményei gyökeresen megváltoztatták. Mindenkit meglepett az a bámulatos teljesítőképesség, mint a magyar földműves, mint katona és mint polgár mutatott. A hadrakelt magyar nép a monarchia megvédésében, az itthonmaradottak pedig az ország megtartásának nagy feladatában, történelmi szolgálatot tett. Akik pedig együtt küzdöttek a magyar földművesekkel, nemcsak magyarok, de idegenek is, arról győződtek meg, hogy emberi értékeik nem közönségesek. A szokott középszerűségeken messze felülemelkedtek. Az újságokban, a regényekben és színpadon oly szívesen kifigurázott magyar paraszt, a világháború legkomolyabb értéke gyanánt vált közismertté. Államfenntartó nagy jelentőségét a kommunizmus alatt és után is bebizonyította. Amíg e rémségekkel tele időkben a művelt osztályokhoz tartozók oly könnyen állottak a nemzetellenes rombolásnak szolgálatába, addig a magyar gazda ösztönös, helyes történelmi érzéssel ellentállott úgy a csábításnak, valamint a terrornak is.

A nemzetnek felébresztett lelkiismerete belátta tehát, hogy a föld népét egyénenként és összeségében, fel kell emelnünk a modern közszükséglet követelte kultúrfokig, állambiztonságunk és történelmi fennmaradásunk érdekében. Ezt azonban úgy kell végrehajtanunk, hogy őket földjüktől ne szakítsuk el. Népi és földművelő egyéniségüktől ne fosszuk meg. Ezenkívül az eljövendő földműves nemzedékkel kell fokozatosan pótolnunk azt a nagy emberhiányt is, ami a felsőbb osztályokban, a történelmi kiélttség következménye gyanánt, mind rohamosabban nagyobbodik. Ezt az egészséges, életerős agrártömegeket azonban nem lehet e nagy történelmi feladat megvalósítására mindaddig felhasználni, amíg nekik a legalaposabb állampolgári nevelést és az általános műveltséget meg nem adjuk. Ugyanekkor azonban őket életfeladatuk minél szakavatottabb elvégzésére is előkészítjük. Főcélunk azt tartva, hogy csak születésüknek környezetében, lelki egyéniségüknek azon a talaján, hol a legbiztosabbaknak érzik magukat, megmaradjanak.

E lelki mozzanatok érlelték meg a háború után oly középfokú iskolának gondolatát, ami a fentjelzetteket valóban meg is igyekszik valósítani. Így jött létre a 83,257/923 okt. sz. rendlettel: a *felső mezőgazdasági iskola* új típusa, tehát a középfokú mezőgazdasági iskola felső tagozata.

Ez a legjelentősebb iskolafajtának egyike, melynek hivatása az, hogy kitermelje az országnak mezőgazdasági középosztályát. A gazdák gyermekeit középfokú általános és speciális szakismereteknek birtokában visszatereleje újból az atyai rögökhöz, hogy azt okosan többtermelésre bírják. Ha ezt a felső mezőgazdasági iskolával elérjük, akkor a modern magyar állam megszilárdításához nagy lépetekkel közeledünk. Ez a jól kiművelt, szakképzett és helyes

állampolgári nevelést kapott gazdatársadalom a legbiztosabb támasza lesz az eljövendő nagy Magyarországnak.

A négy alsó középiskolai osztályra vagy polgárira felépített új iskola az általános ismereti és jellemképző tárgyakon kívül tanítja a közgazdasági, jogi, kereskedelmi és pénztechnikai ismereteknek alapjait, természetesen tengelyét képezi az iskolának a mezőgazdasági tudásnak elméleti és gyakorlati elsajátítása. A négy évig tartó iskola érettségivel fejeződik be, kivéven a földművelésügyi minisztérium által létesített szarvasit, melynél nincs érettségi. Eddig ez iskolafajta kísérleti állapotában van Hatvan, (közben megszűnt,) Gyöngyös, Orosháza, Békéscsaba, Budapest és Szarvason. Kívánatos volna, hogy ez iskolák jelentőségének tudata annyira áthatná a közvéleményt, hogy számuk minél előbb megsokszorozódhatnék.

A középfokú jellegű iskolák közé tartoznak a *kertészképző iskolák* is. Jelentőségük ma még nincs elismerve. Pedig egészségre, rentabilitásra nevelő természeténél fogva egyike a leghasznosabb és egyben legkedvesebb iskoláknak. Tanítja a kerti gazdálkodást, gyümölcs, főzelék, virágtermelést, parkok, kertek művészi tervezését és elrendezését. Módot nyújt végzettjeinek a megélhetésre is. Ez szintén négy éves és négy alsó osztályra, középiskolaira avagy polgárira épül fel. Tananyaga a fent jelzett speciális gyakorlati célok elérésére szolgáló tárgyakon kívül azok a közismereti és közgazdasági tárgyak, mint a felső mezőgazdasági iskolában.

Ide sorolhatjuk még a gyakorlati *női háztartási és kertgazdasági tanfolyamot* és a háztartási továbbképző tanfolyamot is. Ezek is négy alsó osztályra felépített iskolák, melyek három évre elosztott tananyagukban a közismereti tárgyakon kívül tanítják a ruhavarrást, tervezést, kalapkészítést, főzést, eltevést, konyha-, virágkertészetet, gyermeknevelést. Mint nem kötelező tárgyat idegen nyelvet, zenét, gyorsírást, gépirást. Feladatuk, hogy segítsék megteremteni a magyar családnak boldog, adósságmentes háztűzhelyét, melyben a művelt, az elméleti és gyakorlati gazdasági kérdésben jártas háziasszony áll őrt, ki távol tartja attól a túlzásoknak erkölcsi és hazafiatlan eltévelyedéseit.

Mint minden gazdasági szakoktatási kérdésben, úgy természetesen itt is foglalkoznunk kell a polgári iskola problémájával is. Miután a polgári felfelé szervezetileg nem csatlakozik egyik iskolafajtához sem és mivel a fokozottabb kultúrkövetelményekkel szemben önmagában már nem képvisel általánosságban óhajtott befejezettséget, felmerül mindig a terv, hogy az felfelé valamelyik iskolafajtajával hozassék összefüggésbe. Az V. és a VI. osztály felállításának elvi lehetőségei ugyan meg voltak, de pénzügyi és sok más okból e lehetőséget a polgári nem tudta kellőképen kihasználni. A békében, mikor felmerült a VI. osztály után gyakorolható önkéntesi jognak kérdése, akkor a polgárira nézve új fejlődési korszak következhetett volna be.

Keresni kell tehát módját annak, hogy e kifejezetten gazdasági elgondolású iskolafajtának problémáját legtermészetesebben oldják meg. Leglogikusabb az lehetne, hogy azt, mint alsó tagozatot, az eddig létrejött gazdasági jellegű iskolák felső osztályai-val hozzák szervezeti kapcsolatba. Ez esetben létrejöhetne városi területen a kereskedelmi, agrárterületen a mezőgazdasági polgári iskola típusa, mit ki lehetne egészíteni a városokban ipari polgárral, így a polgári benépesítése biztosítva volna, mert a gazdasági foglalkozásúak gyermeke már itt mehetne oly szakiskolába, honnan, ha a tanuló szellemileg és a szülő anyagilag bírja, tovább haladhatna ugyanazon szakműveltségnek megszerzésére szolgáló magasabbfokú iskolába. Ez a kereskedelmi és mezőgazdasági iskolára is előnyös lenne, mert így 4 éven át speciálisan képzett tanulóanyagot kaphatna. A sokféle iskolának gondolata aggodalmat keltő lehet ugyan, de épp a gazdasági életben a speciális élethivatások mindenféle szakirányú differenciálódást követelnek, amit negligálni és visszautasítani nagyon felelősségteljes cselekedet volna.

Az *elméleti és gyakorlati képzésnek* elvi követelménye a mezőgazdasági oktatásban is nagyjelentőségű szempont. Ez éppoly heves harcokra adott alkalmat, mint pl. a kereskedelmi iskolánál. Az egyik elgondolás ez iskolát annyira gyakorlatiasnak óhajtja, hogy a tananyagot majdnem csupán a földművelés üzemi-technikai ismeretére akarná korlátozni. Ez iskola elvi álláspontja eredetileg is az, hogy abba kifejezetten gazdaifjúság járjon. Ha ezt legalább túlnyomólag elérik, akkor a tanulók legnagyobb része tehát már otthonának kis gazdálkodási rendszeréből, mint gyermekségének önkénytelenül elsajátított ismereteit, magával hozza a technikai tudásnak, a tapasztalni, gyakorlati fogásoknak elemeit. Attól félnek e szigorúan szakkövetelményeket felállító kritikussai a mai állapotnak, hogy a túltengő és nem feltétlenül szükséges elméleti tananyag az ifjúságnak energáját és idejét elvonná a gyakorlati ismeretek elsajátításától. Ez aggodalom valóban komoly és méltánylandó, mert szalongazdákat képezni éppúgy nem érdeke a mezőgazdasági oktatásnak, minthogy annak idején az sem volt érdeke, hogy a gimnázium a gazdagyerekekből, természetesen nem a maga hibájából, félbenmaradt intellektüel gazdaproletárokat termeljen ki.

Viszont a legmagasabb kultúrpolitikai és nemzetpolitikai cél ki van pregnánsul fejezve az intézmény nevében, tudniillik, hogy az nem más, mint iskola. Az iskolának pedig először nevelni, aztán tanítania kell. Maga a fogalom keretei nem tölthető meg tisztán technikai fogások elsajátításának tanítási anyagával. Ha pedig iskoláról és köznevelésről van szó, akkor abban benne kell lennie az emberré nevelés általános, közismereti anyagának, a magyar emberré nevelés nemzeti jellegű ismereteinek. Ha még teljesen, végletekig vitt gyakorlatias nevelést akarunk is adni, akkor sem

hiányozhatik a tanítási anyagból az elméleti rész egészen. Hiszen az általános közgazdasági, jogi, pénzügyi, kereskedelemtechnikai tudásnak elméleti alapismereteit nekik is kell tanítani. Nem elég, ha a gazdát csak termelni tanítjuk meg. Azt is kell tudnia, hogy termelő üzemében miként lehet a gazdasági és pénzügyi egyensúlyt fenntartani, a termelés rentabilitását kiszámítani, különösképpen pedig az értékesítés kereskedelmi és pénzügyi feltételeit és módjait (konjunktúra-, piacutatás) tudatosan megismerni és kihasználni. Képesse kell őket tenni arra is, hogy kis gazdasági egységüket beilleszék az általános gazdálkodásba. Speciális osztályérdeket képviselő tömegeiket a hazai és külföldi vonatkozásokba. Arra is kell törekednünk, hogy oly nagy tudású szakembereket képezzünk, kik külföldi tárgyalásokon sikerrel képviseljék az állam érdekeit. Hiszen nem megfelelő szakképviselőink baklövéséről és az okozott hatalmas károkról amúgyis eleget tudnának a befentesek beszélni.²

Éppen most meginduló, újjáteremtést célzó népi politikánk nem mondhat le arról sem, hogy a gazdaelemet az ösztönös és öntudatlan faji érzésen belül fel ne emelje a tudatos nemzeti érzés magaslatára. Abba a modern és tisztult légkörbe, hol az állammal szemben teljesítendő, akár áldozatos kötelességeket is, nem tehernek, de természetes, magától értetődő nemzeti követelésnek tartsa. A gazdaifjúságot az állambiztonságot veszély ne fenyegethesse. Be kell tetőznie mindezt a léleknek oly általános kiművelésével, mely nekik helyes világnézetet adjon és a logikusan kifejlesztett gondolkodáson keresztül, komplikált viszonyok között is biztosan megálló ítélőképességet nyújtson. Legtermészetesebb, hogy ilyen kifejezetten lélekképző nevelést a gazdaifjak ne pl. a gimnáziumban kapjanak, hanem abban az iskolában, mely őket legsajátosabb életterületükre és foglalkozásukra készíti elő. Sajátságos jelenség, hogy ilyen magasabb rendű nevelést minden középiskolánál természetes követelménynek tartanak. Még a kifejezetten utilitarisztikus

² Majdnem hihetetlennek látszik pl., hogy nagy uradalmakban sincs még szakszerű könyvvezetés. Földbirtokosok épp ezért gyakran évtizedekig gazdálkodnak anélkül, hogy sejténék üzemük rentabilitását, sőt azt, hogy tulajdonképpen inszolvenciában vannak. Meg merném kockáztatni azt a megjegyzést, hogy csak akkor lesz mezőgazdasági termelésünk biztos alapon, ha mindenütt szakszerű komoly és pontos könyvvezetés lesz. Milyen lehangelő az a tájékozatlanság, sőt tudatlanság is, mely még a jobb gazdánál is tapasztalható az értékesítés kérdésében. Így ne csodálkozzunk, ha a föld haszna, később maga a föld is, idegen kézre kerül. A magyar termelő a vevőre ráerőszakolni akarja azt az árut, amit éppen termel. Itt a vevő a szuverén és csak oly árut vesz, ami az ő piacának minőségben, árban, sőt még formában is megfelel. Még a csomagolásnak is megfelelőnek kell lennie. A naiv megrövidítést formát, a díszítést, egyszerűen a külföld visszautasítja és azt a vevőt a magyar termelő azonnal elveszíti, de az így szállított áru értékét is. Az ily visszaélést a legszigorúbban kellene büntetni, mert ez legnagyobb nemzetellenes bűn, fajtánknak máris annyszor, leggyakrabban idegenek által diszkreditált, jó hírve ellen.

jellegű kereskedelmi iskolában is felvették azt, mint alaprincípiumot.

Hiszen azzal, hogy a gazda jól tudja a földművelésnek technikai feladatait elvégezni, egyáltalában nincs megközelítve az a magasabbrendű történelmi feladat, amit a nemzet fennmaradásának és jövőjének megalapításában nekik szántak. Kevésbé volna aggodalmat keltő, ha egy pár gazda a termelés technikájában itt-ott hibát követ el, semmint az a szomorú lehetőség, hogy az állampolgárrá nevelés hiányában, próbára tevő körülmények között, faj- és államhűségében megínogjon, sőt az állambiztonságot veszélyeztesse. Ily elhatározó pillanatban nem bízhatjuk őket csupán ösztönös jóérzésükre. Hathatós támaszul, oda kell állítanunk emellé a kiművelt léleknek okos és helyes ítélőképességét is.

Nagy vitatkozás tárgyát képezi az a gondolat is, vajjon *érettségivel* vagy csak éwégi vizsgával fejeztessék be az iskola? Aztán, lehessen-e innen felsőbb tudományos iskolákba, az egyetemre menni? Azok, akik féltik a szigorúan vett szakszerűséget, természetesen azt óhajtják, hogy a végzetek csak éwégi bizonyítványt kapjanak és további felsőbb tanulmányokat ne végez-hessenek. Azt is szeretnék szigorúan kimondatni, hogy a végzetek más foglalkozásba ne mehessenek, csupán mezőgazdaságiba. Ezzel akarják megakadályozni a végzeteknek hivatali pályákra való özönlését és a szellemi proletariátus tömegeinek tovább-szorítását. Maga az iskola azonban, kivéven a szarvasit, mely képesítőt kíván, a végzeteket érettségire kötelezi.

De az érettséginek, fájdalom, oly gyakorlati vonatkozásai is vannak, amiket, ha bármennyire is nem helyeslünk, de mint létező élettényt mégis respektálnunk kell. A mi társadalmi köztudatunk, mint elengedhetetlen intellektuális követelményre, az érettségi szükségességére van berendezve. Félni lehet tehát, ha az érettségi lehetőségét elveszik, ezzel az iskola népszerűsége szenved és a kívánt elemek nem adják oda gyermekeiket. Ez új iskolafajt a köztudat így is a középiskolákkal szemben minimálisabb értékűnek tekintik. Fájdalom, e felfogást egyszerre és még jó ideig aligha lehet megváltoztatni és nagyon megfontolandó volna, hogy az érettségi miatt a fentjelzett nagy nemzetnevelő munkát, a föld-népének felemelését és a történelem számára való előkészítését, akár csak egy évre is késleltessük. Már is sok évszázadot vesztettünk el közjogi harcokban. Most a lét és nemlét tragikus kérdésének küszöbén nem lehet tovább tétovázni. A magyar földműves előtt, kitől jövőnket várjuk, ki kell tárnunk mindenütt a kapukat és minél nagyobb számban kell őt bebocsátanunk a nemzeti művelődésnek szent csarnokaiba.

Az a szigorú követelés, hogy magasabb tudományos képzésbe ne részesülhessenek, bármennyire is helyes abból a szempontból, hogy a végzeteket visszakényszerítsük a hazai rögökhöz, élesen beleütközik a tanulási szabadságnak, egész világon már elfogadott

nagy elvébe. Ez egyben az egyéni szabadságnak is korszerűtlen korlátozása volna, mert senkinek sincs jogában polgártársát akárminő, különben helyesnek tartott részletérdek miatt, a művelődésnek forrásaitól elzárni. Azt is tekintetbe kell vennünk, hogy az élet sok esetben a gyermekéleteknek azt a meglepő átalakulását mutatja, hogy alsófokú iskolákban nagyobb jövőre nem jogosító tanulók a főiskolákon, az egyetemen egyszerre önmagukra találtak és sokáig tartó tapogatódzás és keresés után igazi hivatásukra ráeszmélnek. Sokszor kiváló tudományos értékké is válnak. Ilyen lehetőségek rendszeres megakadályozásáért az intézkedőknek a felelősséget nem lehet egykönnyen magukra vállalniok.

Magyar népi politikánkknak ép az kellene feladata legyen, hogy az agrártömegekből szelektálódjanak ki a tudós elemek is. A társadalom szerkezetének hajszálcsovein ép innen szivároghassanak fel a lappangó ősi tehetségek. A mesterséges visszatartás nem is méltányos a gazdatársadalomnak megbecsülése szempontjából sem. Éppen e speciálisan mezőgazdasági életre előkészítettekbenél ne válhasson tudományos képzettségű ember? Oly modern közgazdasági ismereteket elsajátított vezető egyéniség, aki agrárgyermekiségének vérségi diszpozícióin át a földművelés tudományos rendszerének jobban megértője legyen, mint bárki más? Különben is a fejlődésnek könyörtelen logikája és a gyakorlati életnek természetes kívánságai, az elméleti elgondolásokat csakhamar kipróbálják és a maguk számára a legmegfelelőbbet kitermelik. Ha mégis azonban az egyetemi tanulástól való tilalom felfogása látszódnék indokoltnak, akkor ne legyen ez felebbezhetetlen. Csak nehezség meg az által, hogy csak kiegészített gimnáziumi érettségivel vegyék fel őket. Erre aztán az egyetem csakugyan kötelezve van, mert akkor már az illetőnek a középiskolástól semmiben sem különböző érettségije lesz és ezen felül egy csomó szakismeret többlete is, mi bizonyára nem lesz hátrányos tudományos egyéniségének kialakulására.

A mezőgazdasági szakoktatásnak főiskolai jellegű tanintézetei a *gazdasági akadémiák*, az *állatorvosi* és *erdészeti* akadémia. Feladatuk a mezőgazdasági ismereteknek tudományos színvonalon való közlése és továbbfejlesztése. Az akadémiák ezt általános vonatkozásban cselekszik, míg a másik kettő pedig a nevükben kifejezett speciális tudományos területen. A mezőgazdasági tudományoknak egyetemi művelésére alapították a Pázmány Péter Tudomány Egyetem *közgazdasági karának mezőgazdasági osztályát*. Itt, egyetemi jellegénél fogva a legáltalánosabb közgazdasági, jogi, pénzügyi elméleti és gyakorlati kollégiumok mellett az ifjúság megkapja a speciális kollégiumokban a részletekben menő ismereteket is. A gyakorlati és technikai ismeretek és ügyességek elsajátítására szemináriumok, gyakorló kísérleti intézetek, laboratóriumok, mintaszerű tangazdaság áll rendelkezésére a hallgatóknak.

A felsorolt intézmények azonban csak úgy teljesíthetik hivatásukat sikerrel, ha azok számára olyan tanerőket tud adni, kiket az elméletnek és gyakorlatnak legjobban bevált módszereivel képeztek ki. E kérdés is az egész rendszer kiépítésének bizonytalansága és befejezetlensége miatt a meg nem oldottságnak és kísérletezésnek stádiumában van. Az alsófokú *szaktanítói képzésre* háború előtt volt egy intézetünk Komáromban. Jeles oklevelű tanítókat vettek fel és őket két év alatt képezték ki. Ugyanilyen volt Kecskeméten a nők számára, mely időközi szünetekkel most ismét működik. A komáromi helyett, annak pótlására oly intézkedések történtek, hogy megfelelő számú tanítót a debreceni akadémiára vesznek fel háromévi tanfolyamra. Ilyenformán tehát a tanító- és tanítónőképzés kérdése egyelőre elintézettnek vehető s végre ismét biztosítva van a megakadt és oly szükségessé vált utánpótlás.

A *középfokú tanárképzésre* vonatkozólag még csak elvi határozat és döntést történt. A közgazdasági kar szervezeti szabályaiban ugyanis e kar számára van e feladat fenntartva olykép, mint az; a kereskedelmi iskolai tanárképzéssel történt. Mielőtt azonban a megszervezés megtörténne, szükségesek volnának oly átmeneti intézkedések, átképző tanfolyamok alakjában, amik a már meglévő és még létesülő középfokú iskolák számára a megfelelő tanerőket biztosítsák.

A mezőgazdasági szakoktatás racionális megszervezésének szükségességét mi sem bizonyítja inkább, minthogy annak *tanügyi adminisztrációja* két minisztérium között oszlik meg. A közoktatásügyi és a földművelésügyi minisztériumban, és pedig oly módon, hogy a közoktatásban két osztályba széttagolva, a földművelésiben egy speciális mezőgazdasági tanügyi osztálynak keretében. Az alsófokú oktatás ellenőrzése a tanfelügyelőség hatáskörét kitöltő szakfelügyelőre van bízva. A felső mezőgazdasági iskolának egyáltalában nincs speciális tanulmányi felügyelete, teljesen hiányzik a többi közép és kereskedelmi iskolánál is rendszeresített főigazgatóság. Legfelsőbb tanulmányi ellenőrzést és irányítást az 1926-ban, a földművelésügyi minisztérium kebelében létesített Szakoktatási Tanács végzi, melynek tagjait a földművelésügyi miniszter nevezi ki. A tanács a közoktatásügyi minisztériumtól, hol ily szervezet egyáltalában nincs, függetlenül intézkedik a saját minisztériuma hatásköre alá tartozó összes mezőgazdasági iskolák ügyében. Természetesen e széttagoltság és kiépítetlenség, mi sok hatásköri vitára ad állandóan alkalmat, lehetetlenné teszi, hogy a mezőgazdasági szakoktatás rendszeres megszervezésének gondolata gyakorlatilag érvényesülhessen.

Felügyeleti hatóság szempontjából a felsorolt intézmények a következő módon oszlanak meg. A földművelésügyi minisztériumhoz tartoznak: a földművelésügyi iskolák, a téli tanfolyamok egy része, a speciális tanfolyamok, felső mezőgazdasági iskola, kertészképző

iskola, mezőgazdasági akadémiák, kertészeti tanintézet, mezőgazdasági tanító- és tanítónőképző, állatorvosi főiskola, mezőgazdasági szakoktatási tanács, kísérletügyi intézetek. A közoktatáshoz tartoznak: az önálló gazdasági népiskolák, háztartási és ismétlődő népiskolák, továbbképző tanfolyamok, a téli tanfolyamok egy része, felső mezőgazdasági iskolák, kertészképző iskola, gyakorlati női háztartási és kertgazdasági tanfolyamok, női háztartási továbbképző tanfolyamok, a közgazdasági fakultás, a mezőgazdasági tanárképző, mezőgazdasági gépkíséleti állomás a műegyetemen.

A fentieket összegezve, a modern racionalizálás által követendő egyszerűsítés, az olcsó és helyes működésnek biztosítása szempontjából és hogy végre ne legyenek az egyes mezőgazdasági intézmények egymástól elválasztva, sőt egymással szembeállítva, a következő újjászervezés látszik célravezetőnek:

Kiindulási egység gyanánt szerveztessék meg a mezőgazdasági jellegű elemi. A középfokú oktatás céljaira pedig egy alsó és egy felső tagozat. A négyosztályos alsó tagozat alkottassék meg az önálló mezőgazdasági népiskola, földművesiskolák és a polgári iskola egységes rendszerbe való összevonásából. Ez új típus lehetne — a mezőgazdasági polgári iskola. Felső tagozatul szolgáljon a most is működő felső mezőgazdasági iskola. Megfontolandó volna a gazdálkodásba mielőbb való visszatérés megkönnyítése miatt az, hogy a volt hároméves tagozatú kereskedelmi mintájára ne létesítsék-e hároméves felső mezőgazdasági iskola is? Mérlegelés tárgyává kellene tenni azt is, vajjon kisebb vagyonú és tanulási igényű tanulók számára, különösen félreeső községekben, honnan a gyermek kiadása nagyon költséges volna, ne alapítsanak-e kétéves iskolákat, a nőkre nézve kifejezetten háztartási jelleggel? Hiba volna, ha ezeket a nem legkedvezőbb körülmények között levő, de a mezőgazdálkodás szempontjából értékes elemeket, a művelődési és szakképzettségi lehetőségektől megfosztanák.

A főiskolai oktatás szervei gyanánt szerepelnének továbbra is az akadémiák, az állatorvosi és erdészeti akadémia. A legfelsőbb oktatási intézmény a közgazdasági fakultás mezőgazdasági osztálya. Ennek fenntartása, sőt továbbfejlesztése elsőrendű kulturpolitikai kötelesség volna. Ha azonban államháztartási és racionalizálási szempontok az elé a sajnálatos kényszerhelyzet elé állítanák kormányunkat, hogy a közgazdasági fakultást a mai szervezeti formájában megszüntetné és így annak egyes részei felszabadulnának, akkor egy nagyszabású racionalizálási elgondolásnak lehetősége merülne fel. Ekkor megvalósulhatna a mezőgazdasági egyetemnek modern és ideális formája. Az akadémiáknak, a kertegyetemnek modern és ideális formája. Az akadémiák egy részének, a kertészeti tanintézeteknek, az állatorvosi, az erdészeti akadémia és a közgazdasági fakultás mezőgazdasági osztályának összevonásából. Természetesen kiegészítve azt alsófokú és középfokú tanárképzővel és megfelelő gyakorlóiskolákkal.

A mezőgazdasági szakoktatás új megszervezésekor el kellene dölnie annak a fontos kérdésnek is, hogy miként küszöböltesenek ki a mai tanügyi közkormányzatnak visszásságai és hiányai. Először melyik minisztériumba tartozzanak az összes mezőgazdasági szakoktatási intézmények? Leglogikusabb volna, hogy minden oktatási intézmény tartozzék a kultuszba, de bármelyikbe kerüljenek is azonban, állíttassék ott fel pedagógiai szempontból megalapozott külön ügyosztály, melyhez tartozzanak az összes iskolák, az alsófokúaktól a legfelsőbbig. Létesíttessék oly szakoktatási tanács, melyben a pedagógiai képviselőt minden fajta iskolára nézve teljes legyen. A külszolgálatban létesíttessék mezőgazdasági tanfelügyelőség, a középfokúakra nézve pedig tankerületi főigazgatóság.

A mezőgazdasági szakoktatásnak jelentőségét semmi sem mutatja inkább, minthogy nem hivatalos, de szakszervek is állandóan foglalkoznak annak problémájával. Sokszor és behatóan tárgyalta a kérdést az OMGE kebelében működő tanügyi szakosztály. Ezenkívül a Faluszövetség és a mezőgazdasági kamarák is. Mégis mindennek a nagy érdeklődésnek ellenére mindenütt a szétagoltságnak és meg nem szervezettségnek lehangoló képét látjuk. Minő sajnálatos körülmény az is, hogy az egyes iskoláknak tanerői más és más fennhatóság alá tartozván, bár mindnyájan át vannak hatva hivatásuk nagy nemzetnevelő fontosságától és saját iskolafajuk tökéletesítéséért harcolnak, nem egyszer szembe kerülnek kartársaikkal, a felettes hatóságokkal, holott mindnyájan ugyanazon célkitűzésnek munkásai.

Szükségszerűen e téren is fel kell az egységes megszervezés gondolatának merülnie. Hiábavaló az egyénenként kifejtett leglelkesebb munka, ha az nincs megszervezve és a szétszórt erőket nem egyesítik. A modern élet sikerének legnélkülözhetlenebb hajtóereje a szervezkedés. A mezőgazdasági szakoktatás is abban a pillanatban fog tulajdonképpen az élet számára megszületni, mikor létrejön az összes *mezőgazdasági szakoktatóknak egységes országos egyesülete*. A gazdasági önálló népiskola tanerőinek egyesülete követendő példát mutat arra, hogy az egyesületi életnek közös erejével miként lehet az iskola elvi és a tanerők anyagi érdekeit harmonikusan képviselni.

Ma az a félszeg helyzet adódik, hogy szükség esetén nincs is megfelelő szervezet, mely a tanerőket az illetékes hatóságokkal és harmadik személlyel szemben jogosítottan képviselje és felelősséggel tárgyaljon. Oly komoly, elhatározó elvi, gyakorlati, pedagógiai és szervezeti problémák várnak megbeszélésre, hogy azoknak az összességet megnyugtató megoldása csak úgy képzelhető el, ha ilyen egyesület erkölcsi tekintélyével, évtizedes tapasztalataival az intézkedő hatóságoknak megbízható szakmunkatársa lesz. Az is elengedhetetlen, hogy oly minden iskolafajtára kiterjedő *szakközlöny* alapíttassák, melyben az új és egészséges gondolatok-

nak kitermelődése lehetségessé válják. Ily folyóiratban aztán az elméleti és gyakorlati eltervezéseknek módjukban lesz a nyilvános kritikának rostáján átesni. E tekintetben az önálló gazdasági népiskolai tanerőknek szakközlőnye, a XVII. évfolyamában levő Mezőgazdasági Népoktatás valóban szép munkát végez, hogy felemlísem még a Kereskedelmi Szakoktatást, mely már a XL. évfolyamába lépett és ami nélkül soha a kereskedelmi iskola a mai fejlődési fokot el nem érte volna.

A föld népének kiművelése, szakirányba való kiképzése, mint nyugtalanító probléma, a kommunizmus lezajlása után ott lebegett a levegőben. A felelősségnek érzése arra ösztönözte ezért a vezető köröket, hogy nagyobb arányú megbeszélés tárgyává tegyék a problémát összes vonatkozásaiban. Legelőször 1926-ban a Faluszövetség rendezett ankétot, mit követett Mayer János földművelésügyi miniszter által rendezett háromnapos, a gazdaközönségnek impozáns részvételével lefolyt szaktanácskozás. Mindkét alkalommal igen behatóan és alaposan foglalkoztak e nagy horderejű kérdéssel. Gyakorlati eredménye az lett, hogy a földművelésügyben megszervezték a Szakoktatási Tanácsot, mely azóta a mezőgazdasági szakoktatás modernizálása és helyes megszervezése ügyében értékes munkát fejt ki. Bizonyára nem rajtuk múlt, hogy a kívánt célt még nem lehetett megvalósítani.

Részletesen foglalkozott e kérdésnek minden vonatkozásával az 1928-ban megtartott III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus is. Ez alkalommal a mezőgazdasági szakoktatás számára első ízben létesítettek külön szakosztályt, melynek elnöke dr. Czettler Jenő egyetemi tanár volt, ügyvezető alelnöke dr. Laurentzy Vilmos egyetemi magántanár. Sorozatos értekezletek készítették elő az anyagot, a szakembereknek nagyszámú részvételével. A kongresszussal kapcsolatosan a következő előadásokat tartották: Dr. Laurentzy V. „Munkaprogramm”, Géher Lajos szakfelügyelő „Alsófokú mezőgazdasági oktatás”, özv. Báthori Nándorné igazgató „A női háztartási nevelés”, Szekeres Bónis plébános „A népművelés mezőgazdasági vonatkozásai”, Tas Ferenc igazgató „A középfokú mezőgazdasági oktatás”, Nagy J. Béla igazgató „A mezőgazdasági tanítóképzés”, dr. Laurentzy V. „A mezőgazdasági tanárképzés” címen. A kongresszus határozatait a kormányhoz felterjesztette, de azok tovább tárgyalására és megvalósítására eddig nem került sor.

A gazdasági életnek legfontosabb motorikus ereje a verseny. A kultúrpolitikai életben azonban, úgy látszik, nagy veszélyeket rejt magában. A nagyvonalú iskolapolitika nem bírja el komoly károk nélkül a széttagoaltságot, a hatásköri ellentéteket és a túlzásba vitt versenynek érzékenységét. Népi politikánk célkitűzései, az újjáépítés sikerének biztosítása pedig azt követeli, hogy bárkik valósítják meg a mezőgazdasági szakoktatás új rendszerét, legyen az — az elgondolásban: egységes, a felépítésben: logikus, az elméleti

és gyakorlati követeléseknek: megfelelő és minél kevesebb rázkódattással legyen beilleszthető kultúrpolitikánkba.

Mindenestre ez alkotó munkában is érvényesüljön a racionalizálásnak két modern alapelve: *lehető legjobban és lehető leggyorsabban*. A nemzeti öncélúság történelmi biztosítása szempontjából pedig: *a nemzethűség és állambiztonság* nagy gondolata.

IV.

A kereskedelmi szakoktatás észszerűsítésének főbb feladatai.

A magyar kultúrpolitikának iskolaügyi megszervezettségében a gazdasági szakoktatás nem ért el oly fejlődési eredményt, mint aminőt a tudományos pályákra nevelő iskolarendszer. A gimnázium évszázados múltjának hatása alatt, az ország egyedül domináló iskolafajtája lett. Csak a múlt század folyamán egészítették azt ki a természettudományos és technikai irányú reállal és pár évvel ezelőtt a reálgimnáziummal. A gyakorlati életre nevelő, gazdasági szakirányú iskoláztatás csak nehezen született meg. Éppoly kései és lassú volt kialakulása, mint az ország általános gazdasági fejlődésének, melynek önállósulása egészen újkeletű. A gazdasági szakoktatás iránt való komolyabb érdeklődés összeesik a politikai újjászületés, a kiegyezés idejével. Ekkor indult meg minden téren a rohamos fellendülés. A jelentkező új szükségletek oly új iskolafajtákat követeltek, amelyek az ifjúságot a sok emberanyagot megkívánó gyakorlati, gazdasági pályákra készítsék elő.

A gazdasági liberalizmusnak és merkantilis iránynak hatása alatt a gazdasági oktatás közül, bár kifejezetten agrárállam vagyunk, a kereskedelmi indult fejlődésnek. Annyira, hogy egy-két évtized alatt már túltermelés mutatkozott. Az idegenek előtt illogikusnak látszó e folyamat a mi különleges közéleti viszonyainkban leli magyarázatát. Divattá, sőt hazafias kötelességgé vált a kereskedelmi pályára való menés. Az is kívánatossá tette ez iskolába való beiratkozást, hogy a gimnáziuméval egyenlő értékűnek mondott érettségít helyezett kilátásba és az önkéntességi jogot. Nagyon kecsesítő volt az egy évnek megnyerése is. Miután ezenkívül megnyitotta az ifjúság előtt az általános és pénzügyi közigazgatás állásainak egész tömegét, a kereskedelmi iskola nem kifejezetten szakiskola lett, hanem az elszegényedett és most feltörő középosztály, módosabb iparos-, kereskedő- és gazdasztály gyermekeinek tisztviselői pályára nevelő iskolája.

A hirtelen fejlődés és a gyors elszaporodás, a mind rosszabb anyagnak kóros odaözlése, a tantervnek hibrid volta, a tanügyi kormányzást és a tanárságot folytonos tantervi változtatásokra kényszerítették. Végre kialakult a mai állapot, ami következő képet mutat. Van egyéves szaktanfolyamunk, amely négy középiskolára, illetve a polgári négy osztályára van felépítve. Van két-

éves és négyéves, szintén a négy középiskolához vagy polgárihoz csatlakozó kereskedelmi iskolánk. Érdekes jelenség, hogy a fejlődés folyamán épp az a típus szűnt meg, amit most állandóan reklamálnak és amely hosszú ideig egyedül uralkodó fajta volt, a hároméves kereskedelmi iskola, az ősi forma,

Az észszerűsítés problémája e pontnál az, hogy melyik típus tekintessék tulajdonképeni kereskedelmi iskolának? Erre a választ az élet és a tudomány megadta. Az elméleti és gyakorlati jelleg kérdésében a vélemény kialakultnak tekinthető. Eszerint szükségünk van elsősorban oly szakjellegű típusra, amely a gyakorlati életnek kívánságait tartja szem előtt. Ez nem más, mint az éppen megszüntetett *hároméves iskola*. A gyakorlati élet másodsorban a *kétéves iskolát* követeli. Ezeket kell tehát a kifejezetten kereskedelmi szakiskolának minősítenünk. A gyakorlat azonban oly fajtát is követel, amely a szakismereteknek csak a minimumát adja. Oly kisebb igényű tanulóanyag számára, melynek csak kevés idő és pénz áll rendelkezésére és egy év után már kenyérkeresőkké akarnak válni. Ez volna a mai *egyéves szaktanfolyam*.

\ Nem szabad azonban elhanyagolnunk a *négyéves típust* sem, amely általános, mondjuk gimnázialis jellegű műveltséget ad, de ezt kiegészíti az általános gazdasági és speciális kereskedelmi ismereteknek bizonyos mennyiségével. Tekintve, hogy ma modernül művelt embert általános gazdasági tudás nélkül el sem képzelhetünk, a szülőknek ily irányú iskola iránt kifejezett kívánságát honorálandónak, sőt helyesnek kell tartanunk. A gyakorlati életnek vezetői nem egyszer jelentették ki, hogy nagy súlyt helyeznek az alkalmazottnál, kiket különösen magasabb ügykörben akarnak foglalkoztatni, az általános műveltségre. Nagy hajlandóság mutatkozik épp e körökben arra, hogy gyermekeikkel először középiskolát végeztessenek el és azután adják őket kereskedelmi főiskolába. Fő szempontnak tekintik ugyanis a jól kifejlesztett logikus gondolkodást és az erre felépített helyes judiciumot. Az ily alkalmazottnál a szakismeretek gyakorlati elsajátítása, a hivatali teendők labirintusában való eligazodás, kifejlesztett értelmességük segítségével igen könnyen történik meg. Viszont a legkiválóbb szakismeret sem pótolhatja a magasabb állásokban szükséges műveltségi magatartást és széles látókört.

Az élet a legkülönbözőbb differenciálódást követeli. Hiszen maga az életfolyamat sem egyéb, mint a legellentéteesebb és legsofkélebb differenciáltságnak legmagasabbrendű szintézise. Tehát szakoktatásunknak az élet legkülönbözőbb követeléseire kell alkalmazkodnia és változatosnak lennie. Az észszerűsítés e tekintetben azt követeli, hogy merkantilis, ipari, sőt agrárterületen is létesíthessék minél több hároméves, kisebb mennyiségben kétéves kereskedelmi iskola. Városi területeken, hol az elhelyezkedési lehetőség kevesebb képzettséggel is könnyebb, állíttassanak fel egyéves iskolák. Pár nagyobb városban oly négyévesek, melyek

az általános műveltség mellett adjanak modern gazdasági és technikai szakismereteket olyanok számára, kik az elvégzés után közvetlen nem mennek kenyérkereső pályára és kik családi vagy más viszonyaiknál fogva remélhetik, hogy idővel vezető pozíciókba kerülhetnek.

Nem tagadható, hogy a gyakorlat képviselőinek erélyesen hangoztatott kívánságaiban a tanítási idő megrövidítése, az általános színvonal leszállításának kérdésében kapitalisztikus tendencia jelentkezik. Kevesebb iskolai képzettség — kisebb igény a javadalmazásban. Ha azonban objektíve tekintjük e kérdést is, nem helyezkedhetünk az elítélés álláspontjára, mert hiszen ez is a gyakorlati életnek megállapítható tényleges jelensége. Arról is lehetne beszólni, vajjon nem ez-e a helyes felfogás? Nem bocsát ja-e iskolánk szükségtelenül túlzott igényekkel ifjúságunkat ki az életbe? Viszont nagy kérdés, vajjon általános kultúrpolitikai és szociális szempontból és annak rovására tehető-e ily elvi engedmény a kapitalizmusnak? Hiszen ez a kapitalizmusnak csak momentán és a rossz gazdasági viszonyok által sugalmazott érdeke és hangoztatott kívánsága. A kultúrpolitikai felfogásnak azonban egész más a célkitűzése. A távol jövőnek biztosítása. Minél megbízhatóbb műveltségű és kitűnő szaktudású tisztviselői és vezető nemzedéknek nevelése a gazdasági élet számára. Ezt pedig csak több és hosszabb ideig tartó tanulással lehet elérni. Ha azonban a kereskedelmi szakoktatásnak fent jelzett differenciáltsága létrejöhetne, akkor megenyhülne az elmélet és gyakorlat között időnként kitörő éles és elkeseredett harc, mint az legutóbb a Cobden-szövetségben is lefolyt. Akkor hosszú időre eltűnne a tantervi reformoknak állandóan fenyegető réme. Az órarend, a heti óraszám, az egyes tárgyak elsőbbségének kínzó és inaktív problémája.

Meg kell emlékezni arról a gondolatról is, melynek szervezeti kifejezése a *nyolcosztályos kereskedelmi iskola* volna.¹ A szakképzés minél tökéletesebbé tétele okából azt kívánja e koncepció, hogy a tanuló középiskolai tanulmányainak már első évében szakmai légkörbe kerüljön és abban a lehető leghosszabb időig benne is maradjon.

Amennyiben ily típus létesítése bármi okból lehetetlen volna és mégis a nyolc évnek kedvező hatását meg akarnók szerezni, tekintessék a polgári iskola a négyéves kereskedelmi iskola természetes alsó tagozatának.

Jelentős kérdés az alsófokú kereskedelmi, illetve *tanoncoktatás* is. Fontossága sokkal nagyobb, mint azt általában, sőt

¹ Jablonkay G.: Nyolcosztályos legyen-e a kereskedelmi iskola. Kereskedelmi Szakoktatás, XXXL, 152.

Boda I.: Zárzó a felső kereskedelmi iskolák problémájához. Kereskedelmi Szakoktatás, 1932. Nov.—Dec.

még a szakemberek is hiszik. A racionalizálásnak itt igen kényes viszonyokba kell belenyúlania. A kereskedők és a tanoncok anyagi, szociális és életérdekébe. Érinteni kell a kereskedelem strukturális viszonyait, a kereskedelem üzemrendszerének felépítettségét. A kenyéradó védelme éppoly jogos követelmény, mint az oktatásnak érdeke. E tekintetnek objektív számbavétele fogja a racionalizálás mértékét és módját meghatározni, a tanterv, az óraszám, a tanítandó anyag mennyisége és minősége szempontjából. Külföldön, pl. Szászországban gyökeresen intézték el e kérdést azzal, hogy a tanoncoktatás délelőtt történik, ily ideális megoldásra nálunk most még nem is gondolhatunk, de mint elérendő célra törekednünk kell.

A kereskedelmi szakoktatásban a *főiskolai típus* oly hallgatók számára készült, kik középiskolai érettségi után óhajtanak szakismereteket szerezni. Eddig háromféle fajta alakult ki. Az *egyéves*, a *kétéves* és a *négyéves*. Ezen kívül a speciális keleti célok szolgálatára a *Keleti Intézet*. A racionalizálásban az irányadó itt is csak az élet természetes követelménye lehet. Szolgálja tehát a kisebb kívánságokat az egyéves, a nagyobbakat elégítse ki egy kétéves főiskola. Az ennél továbbmenő kívánságoknak feleljen meg a négyéves egyetemi képzés. Az év számai és a képzés mennyisége és minősége szempontjából még nem alakult ki teljesen a leghelyesebb álláspont. Bizonyos kiegyenlítődéseknek és kiegyezéseknek kell megtörténnie az egyes típusok között. A közgazdasági kar átalakításával, esetleges megszüntetésének tervével kapcsolatban, mind jobban előtérbe lép oly kereskedelmi főiskola létesítésének gondolata, mely ismét álljon egy 4 szemeszterre kereskedelmi akadémiából, 4 szemeszteres keleti akadémiából, tanárképzőből és gyakorló iskolából.

A tanügyi adminisztrációnak megszervezésében, a területiális elhelyezésben, a személyi és anyagi ügyek új rendezésében természetesen itt is érvényesüljenek azok a modern racionális szempontok, miket az általános részben hangsúlyoztam.

Minden reformmozgalmunknál egyik legfőbb panasz volt, hogy iskoláink nem kapnak megfelelő tanulóanyagot. Az éveken át folyt tanácskozások eredménye gyanánt megjelent ezért a szelekciós rendelet. Rendelkezései azonban nem keltettek általános megnyugvást. Az észszerűség azt kívánná, hogy a korlátozás nélkül átlépő tanulókat az első évben kellene szigorúan megbírálni, alkalmas-e nálunk a továbbhaladásra avagy nem? Maga a felvétel hivatalosan e feltételhez legyen kötve, amit a szülők már jó előre vehessenek tudomásul. Ekkor természetesen sok nehézség lép előtérbe. Tehát most már ez egy év után távozó tanuló milyen iskolába menjen? Avagy a tanulást teljesen abbahagyja-e? A szülőknek és tanulóknak életbevágó nagy problémái ezek. Ily esetben a racionális elintézés az lehetne, hogy kiknél kitűnik, miszerint a három vagy négy-

éves iskolát nem fogják bírni, azokat tereljék át a kétévesbe, hol kisebb követelményekkel majd meg tud birkózni. Végzése után szüleinél, kevésbé fontos alkalmazásban jól beválhatnak. Így az iskola állandóan megszabadulhatna a nem kívánatos elemektől anélkül, hogy szülőknak és tanulóknak kárt okozna.

A racionalizálás természetesen előtérbe helyezi a rideg érznek elrendező, technikai, szervezeti követeléseit, de nem fog megnyugtató eredménnyel járni a magyar közkormányzásnak racionalizálása sem, ha e munka minden mozzanatában nem fog döntő szerepet játszani az emberiség gondolata, a szociális méltányosság nemes érzése és az őszintén segíteni akarásnak bátor elhatározása.

V.

Az ipari oktatás észszerűsítése.

Az utóbbi évtizedekben a modern gazdálkodás rendszerében az ipari tevékenységnek jelentősége mindinkább fokozódott. Ma már azt korunkat uraló egyik főténytényezőjének kell minősítenünk. A fizikai és kémiai-technikai eljárások és találmányok segítségével nemcsak az emberiségnek kereseti lehetőségeit növelte meg majdnem határtalanul, de modern készítményeivel az életet kellemessé, sőt bizonyos vonatkozásokban széppé is tette. A Pacificnek pompás, minden kényelmet nyújtó kocsijai, melyek szédítő gyorsasággal röpítik az embert egyik világtenger partjáról a másikra, az ugyanily egyszerűen felszerelt tengeri óriások, mik ma már pár nap alatt szelik át az Atlanti óceánt, a merészen a levegőbe felívelő és azt biztonsággal átrepülő gépek, mind csodás bizonyágtételei az ipar uralkodó voltának.

Ma már a legegyszerűbb ember is látja az iparnak az élet minden vonatkozásába behatoló jelentőségét. Ha még mindehhez hozzávesszük, hogy az ipari termelés mennyiség és érték tekintetéből is milyen helyet foglal el a világtermelésben, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy ha az emberek egy része beleszédülve az iparnak e mindent elnyomni látszó sikerébe, hajlandók az egész életet csak az iparnak egyoldalú szemléletéből nézni. Nemcsak az ipart tekintik egyedül való döntő világtényezőnek, de azt is elhiszik, hogy csak az ipari munkás válhatik alapjává az új, a boldog szociális élet felépítésének.

Habár az ipari tevékenységnek, még az ókori megvetett állapotában is, viszonylagosan nagy volt a jelentősége, mégis csak az utóbbi évtizedek fejlődése tette azt a géptechnika haladása, által oly sokoldalúvá és magas színvonalúvá, hogy nem maradhatott az örökölt fizikai-technikai fogások szűk keretében, hanem segítségül kellett hívnia a léleknek magasabb funkcióit is. Így az arravaló speciális tanítás és ránevelés az iparossá válás elengedhetetlen,

modern követelménye lett. Az ipari szakoktatás problémája tehát éppoly erőteljesen lépett előtérbe, mint a szellemi tudományok számára nevelő bármelyik iskola kérdése. A modern állameszme érvényesülése az ipari nevelésnek is éppúgy feladata lett, mint az a középkorban volt, a jó polgárrá nevelés gondolata. Tehát a kifejezetten technikai, fizikai, gyakorlati képzés mellett helyet kellett szorítani a lélekképzés bizonyos, a gyakorlati étellel közelebről összefüggő vonatkozásainak is. Megszületett tehát az a tanítási rendszer, mely az ipari foglalkozásnak mindinkább való megbecsülésével az ipari szakoktatást a tanonciskolából felemelte egészen az egyetemig.

A gazdasági szakoktatás gondolata nálunk, a katona és politikus nemzetnél, nehezen tudott magának utat törni. A gazdasági foglalkozásokat nem értékelték, sőt azt le is nézték. Habár nálunk évszázados speciális magyar iparok voltak, mégis idegenkedtek a jobb családok, hogy gyermekeiket oda adják. Azért is tartották távol magukat a magyarok, mert jóformán idegenek foglalkoztak az iparral. Elősegítette a helyzet félszégét és egészségtelen fejlődését az a gazdasági és politikai viszony is, melyben Ausztriával voltunk. Bevallott és titkolt eszközökkel mindent elkövettek Bécsből, hogy nálunk erőteljes és szükségleteinknek megfelelő természetes iparosodási folyamat be ne következhessek. A monarchiának magyar része, az ő nagyszabású eltervezésükben, arra volt hivatva, hogy kitűnő és olcsó élelmiszerekkel ellássa folyton gyarapodó lakosságát és ipari nyersanyaggal rohamosan fejlődő iparát. Viszont a magyar terület egyben legyen politikai határok által mások számára lezárt és csak az osztrák iparnak monopolisztikus módon biztosított fogyasztó piaca.

Gondoskodtak arról is, hogy a magyarban azt az érzést keltésék, hogy nincs hajlama gazdasági foglalkozásokra és miközben a naiv magyar ezt elhívén, a politikára, hivatalnokoskodásra, in- produktív duhajkodó életre vetette rá magát, egyrészt az ipar itt bent idegen kézen maradt, másrészt az iparcikkek túlról verseny nélkül özönlötték el az országot. Tehát az ipari termelés nem is látszott rentábilisnak. A versenynek felvevése pedig egészen kilátástalanná vált. Ily körülmények között az ipari szakoktatásnak szükségessége és lehetősége csak akkor merülhetett fel, mikor módjában volt végre — a kiegyezés után — a nemzetnek öncélú utakra rátérni. Ekkor is még meg kellett a jó szándéknak épp az iparosok közönyével, féltékenykedésével, gyakran ellenségeskedésével küzdenie.

A modern iparoktatás gondolatát az 1868: XVIII. t.-cikk veti fel. Érdekes, de sokszor előforduló jelenség, hogy itt is nem alulról kezdték az ipari oktatás rendszerének felépítését, hanem legfelül, megalkotván 1871-ben a műegyetemet. Ugyanakkor jön létre a mintarajz iskola és rajztanárképző-intézet, a kassai felső ipar-

iskola — Eötvös alkotása gyanánt. Utóda, Trefort, éppígy szíven viselte az iparoktatás ügyét és alatta újból új intézmények keletkeznek, így 1880-ban a budapesti felső ipariskola, az iparművészeti iskola, 1883-ban a technológiai iparmúzeum, 1886-ban az iparművészeti múzeum. Az iparos tanoncoktatást az 1884: XVII. t.-c-ben foglalt ipartörvény mondja ki kötelezően. Ipari szakoktatásunknak mai rendszere az 1892 és 1914-es évek között fejlődött ki a háború előtt való színvonalra. Természetesen itt is a háború után óriási veszteségek érték a magyarságot.

Az ipari szakoktatásban szintén diadalmaskodott a tanításnak és nevelésnek elvi gondolata. Tehát a leendő iparosoknak megadják az elméleti képzést az általános műveltséget adó tárgyakban és a szükséges rajzkészséget, A gyakorlati képzés által pedig az illető iparban való fizikai technikának műhelybeli elsajátítását. Természetesen e képzés, nem tekinthető bevezetett egésznek, mert a tanulót csupán előkészíti az illető iparágnak magasabb fokon való művelésére. A későbbi önálló iparost pedig a közéletben való helyes és szükséges megállás tudományára. Tehát, hogy képes legyen önmagát és iparágát kellően továbbfejleszteni, kari érdekeit képviselni és állampolgári kötelességeinek helyesen megfelelni.

Az elmondottak mutatják, hogy itt is minő nagy nehézségekkel kellett megküzdeni, míg az ipari szakoktatásnak mai rendszere, amint következik, kialakulhasson:

Az iparral kapcsolatos legmagasabb tudományos diszciplínákat a *műegyetem* adja meg.

A *főiskolai* jellegű képzést pedig az *országos mintarajziskola* és *rajztanárképző* képviseli azzal, hogy tanári képesítést ad.

A *középfokú ipari* oktatást a *felső ipariskolák* képviselik. Céljuk önálló iparosok, kisebb ipartelepek és gyárak vezetőinek kiképzése. A szorgalmi idő három év. Négy középiskola végzése, 15 éves kor, egy évi előleges műhelygyakorlat és sikeres felvételi vizsga a felvétel előfeltétele. Az itt kapott végbizonyítvány iparigazolvány váltására jogosít. Ha a végzés után kétévi gyakorlatot igazol, akkor önállóan üzheti az illető ipart.

Ide tartoznak az *ipari szakiskolák* is, melyek szintén középfokúak. Tananyaguk szintén elméleti, rajzképzés, de a súlypont itt a műhelygyakorlatra esik. A felvétel feltételei a 14 év betöltése, négy középiskola. A szorgalmi idő három év. A végbizonyítvány munkakönyv váltására jogosít, egyévi gyakorlat után pedig iparigazolvány váltására.

Szintén középfokú iskoláknak tekinthetők a *női ipariskolák*, melyek a legkülönbözőbb női iparokban nyújtanak kiképzést. Ide azok vehetők fel, kik négy osztályt végeztek és 14 évesek. A fehérneművarrás, női szabó és leányruhakészítő iparban a szorgalmi idő két év, a mű-, aranyhímző és aszúrozó iparban egy év. Ebbe

azonban csak azok vehetők fel, kik a másik két szakosztályt elvégezték. A végbizonyítvány itt is munkakönyvváltásra, egy évi gyakorlat után pedig iparigazolvány váltására jogosít.

Az *alsófokú oktatást* a *tanonciskolák*, a *tanonctanfolyamok*, a népoktatási intézményeknél a továbbképző iskolák képviselik. Szorgalmi idő rendszerint három év. Tanítják az általános ismereti anyagnak alapjait, az illető iparra való tekintettel. A továbbképző tanfolyamok állandóak vagy időlegesek, nappaliak vagy estiek és időtartamuk aszerint változik, hogy mennyi idő szükséges a kitűzött cél elérésére. Ezek a tanfolyamok módot adnak arra, hogy iparosok, segédek és munkások ismereteiket speciális irányban továbbfejlesszék. Ide tartoznak még a *kézművesiskolák* is, melyeknek célja az, hogy egyes vidékeknek háziiparát továbbfejlesszék, azt művésziessé tegyék. Ide négy elemi osztályt végzett 12 éves gyermekeket vesznek fel, kiket rendszerint három év alatt képeznek ki. Vannak még *vándortanfolyamok* is speciális hivatással.

A problémák itt is ugyanazok általában, mint a többi gazdasági szakoktatásban.

A legfőbb kérdés tehát, elméleti-e, avagy gyakorlati legyen a tanítás anyaga és iránya? Az iparnak a köztudatban, különösen pedig a munkásság körében nemzetközi jellege van. Szívesen fogadják el azt az anyagi álláspontot, hogy teljesen mindegy, hol gyakorolják az ipart, csak a megélhetés legyen biztosítva. Miután az iparúzés kifejezetten fizikai, technikai, manuális készségi művelet és benne a speciális lelkiségnek magasabbrendű mozzanatai alig találhatóak fel, azt hiszik, hogy ezeket, mint a társadalomnak, avagy a nemzetnek tagjai nélkülözhetik. Nincs szükségük az illető társadalom és nemzettel való szellemi és érzelmi kapcsolatokra, sőt magukat társadalmon és nemzeten kívülieknek tartják. Oly általános nemzetközi szervezet tagjainak, mely már nem csak közönyös, de ellenséges a mai társadalommal és nemzeti szervezetekkel szemben. Az állampolgári kötelességek teljesítésének magasabbrendű és erkölcsileg kötelező felismerésére nem bírnak elég érzékkel, tudással és ezt meg sem akarják szerezni.

Miután ez az irány nem csökkenő, de gonosz kezek munkájaképpen fenyegetően nagyobbodó, fel kell merülnie itt is annak a szükségességnek, hogy az állam a kárttevő irányzat veszélyeivel szemben a prevenciónak lelki eszközeit használja fel. Az utolsó kísérlet az állambiztonság és nemzethűség biztosítására csak az iskolában lehetséges, hol még e lelki eszközökkel hatni lehet. Mihelyt az iparos a gyakorlati életbe bekerül, akkor már a másik iskola veszi át a nevelést, fájdalom, nagyon is gyors és döntő sikerrel. Tehát az ipari oktatás történelmi jövőnk szempontjából nem mondhat le a lelkek megtartásának nagy nemzeti feladatáról. Ha pedig arra az álláspontra helyezkednék a szakmaszerűség

nevében, hogy az ipar nélkülözheti a gyermeknevelésnél a magasabb lelkiségnek emberi és hazafias mozzanatait, akkor akaratlanul is meg fogja az ipari munkásság körében erősíteni azt a nihilisztikus felfogást, hogy az iparnak és így az iparosnak a lelki tényezőkhöz köze nincs, csak a fizikai munka manuális készségéhez. Viszont ugyanakkor a túlsó táborban a lelkeken át, az emberi szenvedélyek és önző érzések felusztásával, elvégzik a maguk hatalmi céljaira való ránevelést.

Mily nagy a veszély már a tanonciskoláknál, azt legjobban bizonyítják a rendőri jelentések a mindjobban szaporodó ifjúnunkások időnként való államellenes rendzavarásairól. Ha az ipari oktatás elvi vagy félreértett elvi okokból mégis azt határozná, hogy egyedüli cél a technikai, kézi és gépi fogások megtanítása és begyakoroltatása, akkor már eleve lemond arról, hogy az onnan kikerülők a nemzethűség és állambiztonság szempontjából konstruktív elemei legyenek az államnak. Odadobják őket martalékul a katonailag fegyelmezett és kitűnően megszervezett esti és más tanfolyamok nyílt és titkos propagandájának. Az államrezón nem tévedhet annyira el a doktriner felfogások útvesztőjében, hogy egyszerűen beleegyezzenek abba, miszerint az ország egyik felette értékes osztálya az ő irányítása alól teljesen kikerüljön és könnyűszerrel azoknak kezébe jusson, kik az államot bármelyik pillanatban szívesen lerombolnák, hogy helyébe az ő egyéni és hatalmi önzésüknek utópiáját építsék fel.

Nagyon fontos volna éppen az ipari oktatásban olyan közismereti anyagnak tanítása, mely magába foglalja azoknak a legmodernebb elméleteknek alapjait, melyek az ipari munkakonzentráció és megosztás, racionalizálás, értékesítés, piac- és konjunktúrakutatásra vonatkoznak. Tehát kívánatos volna, hogy amennyiben lehetséges, az elméleti tananyag gyarapíttassék. Ennek két módja volna. Egyik a szorgalmi időnek egy évvel való, tehát négyre felemelése, vagy pedig a másik a 8 osztályos ipari iskola, mikor is az elméleti anyag a gyakorlatinak megkárosítása nélkül beilleszthető volna. Ekkor az állampolgári nevelés is megkapná az ipari iskolában megfelelő helyét.

A hatáskör és felügyelet tekintetében is ugyanazok a visszágok és nehézségek vannak, mint a többi gazdasági szakoktatási intézményeknél. Különböző minisztériumokban vannak elosztva. Eredetileg a közoktatásügyiben voltak elhelyezve, de a kilencvenes években átkerültek a kereskedelmi minisztériumba. Mindennek ellenére még ma sincsenek az összesek racionálisan egyesítve, mert az ipartörvény által elrendelt iparostanoncoktatás a közoktatásügyhöz tartozik, mik felett saját felügyeleti hatósága van. Ezen kívül az igazságügyihez tartoznak azok az iparostanítást végző műhelyes iskolák, melyek a javítóintézetekkel kapcsolatosak. Az ipari oktatás bizonyára szintén nagy hasznát látná, ha végre itt is határozni tudnának arról, vájjon minden iskola-intézmény a

közoktatásügyibe tartozzék-e, avagy itt is érvényesüljön maradék nélkül a szakmabeliség elvi és racionalizmus gyakorlati gondolata és minden ipari oktatási intézményt egyesítsenek a kereskedelmibe. Szükséges az is, hogy a külszolgálati szervezetben, az alsófokú és középfokú oktatás ellenőrzésében, érvényesüljön a pedagógiai érdek és a helyes racionalizálás gondolata.

A *tanítói képzésnek* az iparművészeti iskolában és *tanári képzésnek* a mintarajziskolában megvan ugyan megfelelő szerve, mégis ajánlatos volna annak oly irányú rendezése, hogy az mindenben — természetesen a speciális követelményektől eltekintve — megfeleljen a más ily irányú intézetek elvi és gyakorlati szempontjainak.

Az ipari szakoktatás legfőbb irányító szerve az 1892-ben létesített Országos Iparoktatási Tanács, melynek feladata az iparoktatás egységének megteremtése. Tagjait az érdekelt két minisztérium, tehát a közoktatásügyi és kereskedelmi, fele-fele részben nevezi ki, közreműködésre azonban külső szakemberek is bevonhatók. Kötelessége mindkét minisztérium számára szaktanácsot adni javaslatokat kidolgozni, a hozzáutalt törvénytervezetekkel és szabályrendeletekkel kapcsolatban.

Az elmondottakból itt is világosan kitűnik, hogy a gazdasági szakoktatásnak generális rendezése az iparira is végtelen haszonnal járna. Megszüntetne egy csomó még meg nem oldott problémát. Ha azt szervesen, mint azt az általános részben kifejtettem, a másik iskolarendszerbe illesztenék bele, akkor megszülethetnék oly egységes magyar iskolapolitika, mely úgy a szakszerűség, mint az elengedhetetlen állampolgári nevelés követeléseinek is mindenben megfeleljen.

VI.

Végszó.

E tanulmányom megírásakor sokszor küzdött bennem a használni akarás jó szándékának folyton ösztönző és nyugtalanító érzése, azzal a másikkal, mely a mindenben való gyáva belenyugvást, az úgylis: „Minden mindegy!” könnyen megejtő destrukcióját sugallta lelkembe. Felmerült az a gondolatom is, vajjon praktikus-e az oly dolgokba való beleavatkozás, amelyek sok látható és annál több eltitkolt érdeket érintenek. Jól érzem ugyanis, hogy — a mindenkinek kellemes ember — szerepe a legkényelmesebb. Tudom, hogy manapság nem szívesen veszik az emberek azt, ha őket megszokott, kellemes hangulatukból az élet hangos küzdelmeinek kellemtelen tényeivel kíméletlenül kizavarják.

Mindennek ellenére annyira bízom a nagy jövőnek elérékezésében, hogy feltétlenül szükségesnek láttam, mint első lépést, a javítás lehetőségéhez, a hibák és félreértéseknek őszinte feltárását. Felsorolását mindazoknak a véleményeknek, mik szakközlönyök-

ben, a napisajtóban, egyesületek értekezletein, tanári szobákban és magánbeszélgetésekben felmerültek.

Meggyőződésem, hogy már végre abba kell hagynunk a terméketlen meditálást, a tehetetlenségnek lealázó siránkozásait. Rá kell végre lépnünk megingathatatlan magyar hittel és vidám dolgozni akarással az alkotásnak minden igaz férfit gyönyörűséggel eltöltő, új útjaira.

E nagy munkában a nemzet magasabb érdekeiért bizonyára sok kis személyi érdeknek kell majd pillanatnyilag szenvednie, de mindenki gondoljon arra, hogy az összesség java a mindenek felett való legszentebb eszme. Ezt nem szabad, kár érje. Érezze mindenki azt a felemelő érzést is, hogy az így elkövetkezendő újjászületés gyermekeinek boldogságában fogja őket kárpótolni.

Lebegjen mindenki szeme előtt a nemzetegységnek, a magyar élniakarásnak hatalmas, minden mást elhomályosító gondolata!

Szerzőnek e tárgykörrel foglalkozó megjelent cikkei:

- Nemzeti szupremácia és az iskola. Budapesti Hírlap, 1913. március.
 Államfenntartó népműveltség. Budapesti Hírlap, 1913. április.
 Az érettségi. Budapesti Hírlap, 1913. május.
 Az államfenntartó népműveltség. Magyar Társadalomtud. Szemle, 1913. június.
 A reformgimnázium. Budapesti Hírlap, 1913. november.
 Új nevelési ideál. Magyar Figyelő, 1915. január.
 A magyar iskola válsága. Budapesti Hírlap, 1918. május.
 Közgazdasági szellem a középiskolai tanításban. Magyar Pedagógia, 1918. május.
 Kereskedelmi középiskola. Kereskedelmi Szakoktatás, 1918. november.
 Programkérdések. Kereskedelmi Szakoktatás, 1919. április.
 Egységes gazdasági oktatás, egységes kultúrprogramm. Néptanítók Lapja, 1923. május.
 Egységes gazdasági oktatás. Magyar Gazdák Szemléje, 1922. december.
 Kultúrjövők. Szózat, 1922. december.
 A korszerű gazdasági oktatás új iskolái. Magyar Gazdák Szemléje, 1923. szeptember.
 Tantervmódosítás. Kereskedelmi Szakoktatás, 1923. szeptember.
 Órabeosztás leendő tantervmódosításhoz. Kereskedelmi Szakoktatás, 1923. október.
 A tantervmódosítás programja. Kereskedelmi Szakoktatás, 1923. november.
 Az agrárszociológia feladatai. Budapesti Hírlap, 1925. június.
 A népműveltség egységes szervezete. Néptanítók Lapja, 1925. június.
 Az agrárizmus társadalomalkotó szerepe. Magyar Gazdák Szemléje, 1926. április.
 A mezőgazdasági középiskola. Néptanítók Lapja, 1926. július.
 A kereskedelmi oktatás iskolarendszere. Kereskedelmi Szakoktatás, 1926. november.
 A mezőgazdasági szakoktatás. Közgazdasági Szemle, 1927. június.
 Egyházaink és gazdasági szakoktatás. Prot. Tanügyi Közlöny, 1927. szeptember.
 Mezőgazdasági tanintézetek. Egy. Tanügyi Kongr. Kiállítási Kalauza, 1928. július.
 Mezőgazdasági oktatásunk. Néptanítók Lapja, 1928. július.
 Mezőgazdasági szakoktatásunk. Gazdasági Népiskola, 1928. július.
 Szelekció. Kereskedelmi Szakoktatás, 1928. május.
 Az agrárizmus lélektana. Magyar Gazdák Szemléje, 1929. január.
 A gazdasági szakoktatás adminisztrációjának racionalizálása. Kereskedelmi Szakoktatás, 1930. február.
 A kereskedelmi szakoktatás racionalizálása. Keresk. Szakoktatás. 1930. november.
 Hozzászólás a kereskedelmi szakoktatás reformjához. Kereskedelmi Szakoktatás. 1931. április.